

The Project Gutenberg eBook of Thomas More: Een treurspel in verzen, by Henriette Roland Holst-Van der Schalk

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Thomas More: Een treurspel in verzen

Author: Henriette Roland Holst-Van der Schalk

Release date: November 11, 2014 [EBook #47327]

Most recently updated: January 7, 2015

Language: Dutch

Credits: Produced by Kanta Dihal, srjfoo, Hans Pieterse and the
Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net>

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK THOMAS MORE: EEN TREURSPEL IN VERZEN ***

[Opmerkingen van de bewerker](#)

THOMAS MORE

THOMAS MORE

EEN TREURSPEL IN VERZEN DOOR
HENRIETTE ROLAND HOLST
VAN DER SCHALK

TWEEDE DRUK

W. L. & J. BRUSSE'S UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
ROTTERDAM MCMXVI

AAN KARL KAUTSKY

DIE MIJ DEN EERSTEN MODERNEN COMMUNIST
LEERDE BEGRIJPEN EN LIEFHEBBEN

PERSONEN

Sir Thomas More.
Zijn vrouw Else.
Zijn dochters Margreet en Dance.
Zijn pleegdochter Mercy.
William Roper, Margreets echtgenoot.
Simon Grynæus, een jong fransch geleerde.
De hertog van Norfolk.
Bisschop Cranmer.
Southwell, procureur-generaal.
Palmer, zijn bediende.
Rich, een gehuurd getuige.
Sir William Kingston, konstabel van den Tower.
Dienaar bij More.
Gevangenen-bewaker in den Tower.

Het eerste en tweede bedrijf spelen in More's woning, het derde in den Tower, het vierde op de Theemskade bij Londenbrug.

1

EERSTE BEDRIJF

Het terras van More's paviljoen te Chelsea.

More, Grynæus, Margreet, Dance, Mercy, later William en vrouw Else.

GRYNÆUS Heer Thomas, nauw terug van overzee
drijft mij een drang dit liefgeworden huis
dat ik zoo vaak droombetrad, na een dag
van lang verlangen, weder te betreden
wakend, en mij in werk'lijkheid te laven
aan uw oneind'ge heuschheid, aan dit leven
van scherts-doorweven ernst, geluk'ge arbeid
waar droombegooch'ling mij hongrig naar liet.

MORE Gij zijt mij welkom als weleer, Grynæus,
en gelijk mij ben 'k zeker al de mijnen.
Vindt g' ons in andren staat weer naar de wereld
dan g' ons verliet,—pronk en praal zijn gevloten,
maar blijheid zingt naar d' ouden trant door 't huis.
(tot Margreet) Niet waar, mijn lust?

MARGREET Het is een heerlijk leven
dat wij nu leiden: ik voor mij bekeer
geen ander, ook het oude niet terug.

GRYNÆUS Margreet, hoezeer gelijk hebt ge!—Ge weet
ik ging, om in Italië mij te laven
aan de eedle bron, die daar rijk'lijk welt:
de kennis der latijnsche en grieksche spraken,
waaruit het schoon en diepzinnig gelaat
ons tegenlacht van de wijsheid der ouden.
Aan menig hof wijlde ik waar een grootmoedig vorst
wedijv'rend met de vorsten zijn geburen
een schaar van uitgelezen geesten hield
verzaamd; hun roem verhoogde zijnen luister
meer dan het stoutst wapenfeit. O hoe klein
maakte mij hun diepwort'lende geleerdheid:
ik kroop weg onder haar machtigen boom!
Ja en ook vrouwen vond ik, stralender
van vernuft dan de kostbare gesteenten
die heerlijk flonkerde' om hun zwanenhals.
Veel leerde ik van hen, veel heb ik genoten:
parelend schenkt daarginds, uit gulle tuiten

2

het leven gulpen van genot.... ik wijlde
gaarn' in 't gezegend land!
Maar nergens vond ik, gelijk onder u,
den stroom vernuft beglansd door 't milde schijnsel
van teederheid van hart, en nergens vond
ik den boom weten als bij u geworteld
in diepen levensernst. En vraagt ge mij
wat m' ontbrak in het schitterend Italië:
ik vond geen mensch, bij wien 'k gansch mensch kon wezen;
een man gelijk uw vader vond ik niet.

DANCE Die is ook niet te vinde' op 't wereldrond.

MORE (Schertsend tot zijn dochters)

Ei hoor, wat hoofsche wendingen zijn tong
in 't zuidland leerde, om een oud man te loven.

GRYNÆUS Heer Thomas, niet uitheemsche hoofsche zede,
mijn hart leerde aan mijn tong uw lof. Vergun
nu allereerst dat ik u overbreng
minnigen groet van veel vereerde mannen
uit de landen die ik bezocht.

Niet vele hunner hoorden ooit uw stem
als ik haar hoor, en zage' uw aangezicht
als ik het zie zich tot hen overbuigen,
maar alle kennen u en hebbe' u lief.

Een broeder rekenen de oud'ren u,
de jongeren een wijzer vriend;
en om met die u 't waardst is te beginnen:
Erasmus zendt u teed'ren broedergroet.

MORE Hoe vaart mijn lieve vriend?

GRYNÆUS Gelijk hij plag;
wel hebben ziekte en ouderdom hem bij
de hand gevat, en onbarmhartig sleuren
zij hem tusschen zich in omlaag naar 't graf:
zijn uitgebloeide lijf ontkomt hun niet.
Maar over den geest hebben zij geen macht!
die stuurt de felle straal van wetenschap
en 't kleurig vonkensproeisel van vernuft
uit als weleer, lustig en onverzwakt.
O een feest is het te zien hoe zijn spot
slingert den brand in die damme', opgehoopt
door d' eeuwen: domheid, onverstand, vooroordeel,
bijgeloof, en ze opgaan doet in asch.

MORE Jammer maar dat uit die asch tot nieuw leven
de domheid weer herrijst....

Ja bleef alles wat Erasmus versloeg
met geestespijle', ook dood, ja dan... Ge vindt hem
in Freiburg? Hij mijdt Bazel nog?

GRYNÆUS Helaas....
o vergun dat ik gelijk vroeger spreke
tot u vrij-uit, heer Thomas.... ik kan niet
't verschelen tusschen ons wegdekken met
glad mozaïek van levenlooze woorden....
Ge weet hoe ik hem hooghield, hoe vereerde....
ons geslacht vond, opgroeiend, voor zich uit
het spoor van zijne glanzende gevechten
tegen 't bederf der kerk, en volgde het.
En waar 't ophield, gingen wij verder, met
Luther, met Melanchton, met Zwingli, verder
tot de klare onherroepelijke daad.
Zij is zijn werk, zijn werk is de hervorming;
hij leerde ons niets schuwen, niets ontzien.
O zeg niet neen; gij kunt het niet bestrijden:
wij kettters zijn de zonen van zijn geest.
Waarom verloochent hij ons dan? Waarom
vlood hij uit Bazel; verbrak, een oud man,
en ziek'lijk, langgewende levensplooi;
verliet verknochte vrienden, de stad waar
een elk vol liefde en eerbied aan hem hing,
elk kind hem groette met vertrouwelijk ontzag?
Ziet: gij hebt u tege'over ons gesteld
en stut de oude kerk met uw vermaardheid;
het doet ons leed, 't verdriet ons: 't grieft ons niet.
Maar grievend is zijn dubbelzinnigheid,

zijn angstig poge' een evenwicht te vinden
tusschen twee machten die elkaar bespringen
als vuur en water.... Reeds gaat tusschen ons
als een gangbare munt dit bitter oordeel:
Erasmus denkt gelijk met de hervormden
maar durft niet doen gelijk hij denkt.... Vergeef
zoo ik u krenkte.... 'k had dit best verzwegen...
gij kent mijn heete gallisch bloed....

MORE Niet krenkte,
bedroefde wel. Het smart mij diep, mijn zoon,
u weer te vinden nog verstrikt in 't net
van ketterij.... Maar eigen wil vermag
niet meer ons te brenge' aan den voet der waarheid
dan de magneet het schip stuurt door zijn kracht.
God zette u vrij. Ik wil door 't welkom zoet
van samenzijn te lang ontbeerd, niet mengen
de gal, die twistgesprek altoos ontduipt.
Maar van Erasmus moet ik een woord spreken,
dat ge uw onrecht ziet. Niet vrees houdt hem
van de hervormden ver, maar zijn geweten.
Hij wil één kerk, vernieuwd aan hoofd en leden,
geen breuk, geen scheuring in de christenheid.
Hij heeft geleefd om haar dreige' af te wenden;
gestreden, om de kerk te zuiv'ren. Dat
hij faalde is niet zijn schuld, maar schuld zou 't wezen
zoo hij zijn welgewogen wil verliet
en zich meesleepen liet om te verzamelen
met hen wier doen hij niet goedkeuren kan.
Hem rest niet anders in zijn oude dagen
dan partij te maken voor zich alleen.
Denk welk een moed het vergt om dit te doen,
tot mikpunt, dag aan dag, te dienen voor de
pijlen, gedoopt in 't gif van hoon en laster
die spijtigheid afschiet op u! Veel lichter
ware 't, te neigen naar één zij, te geven
gewonnen zich, aan wie zoo zoetjes vleien
„kom bij ons“, te schuilen in de bescherming
van bondgenootschap—maar het mag niet zijn.
Zoo leeft hij dan vereenzaamd, fel bestookt
van beide zijden, vogelvrij, maar ook
vrij van inwendig wrijten, 't deel van wien
samengaat met zoodaan'gen, wier weg hij
niet gansch kan loven.—Ziet hem nu uw denken
in milder licht?

GRYNÆUS In mij strijden 't oude met
het nieuw gezicht en maken mij verward.
Maar ook uw rede knoopt vast om mijn denken
een band dien ik zelf niet losmaken kan.
Gij looft Erasmus, dat hij tusschen beide
partijen staan blijft.... en gij koost partij....

MORE Wij zijn gevormd uit and're stof.... en leven
drong ons op andre banen. Niet aan elk
stelt het de groote vraag op d' eigen wijze,
niet voor elk blinkt in zijner lijnen wirwar
dezelfde als die der plicht. Had Erasmus
gestaan voor mijne keus, ik meen hij had ge-
kozen als ik.... maar dit zijn ijdele woorden....
Wist hij toen ge hem 't laatst bezocht, dat ik
des konings dienst verlaten had? Sprak hij
met u daarover?

GRYNÆUS Toen ik hem verliet
had nog de tijding Freiburg niet bereikt;
wel het gerucht dat ge in de zaak van 's konings
huw'lijk den vorst weerstreefdet. Toen Erasmus
dat vernam, pelde zijn scherpzinnigheid
dra het gevolg uit den bolster der oorzaak:
hij voorzag uw besluit.

MORE En keurde 't goed?

GRYNÆUS Hij sprak er van, behoedzaam,
afwegende het voor en tegen, zóó
dat ik nauw merken kon, naar welke zij de
schaal van zijn oordeel overwoog. Hij loofde uw

onbuigzaam wezen met zinrijke en
hartgrond'ge woorden, makend mij den prijzer
haast even lief als den gepreez'ne. Maar
dan weer sprak hij van de noodzaak'lijkheid
voor wie in 's levens raderwerk wil wezen
een wiel, om het beweeg van zijnen wil
zóó te reeg'len dat geen geduchter rad'ren
hem brijz'len, botsend tegen hem. Hij roemde
uw taak: de plecht der koninklijke macht
richten naar wat'ren van vrede; de scherpe
haken der heerschzucht met de wol omwinden
van matiging.... en zoo, veel kwaad voorkomen
dat anders vast geschiedde. „Laat,” sprak hij,
„More in de zaak van 's konings huw'lijk niet
te vast zich klampen aan zijn meening.... Moge
zij juist zijn, hij moet tot het uiterste
niet gaan; hij is verplicht te denken aan de
gevolgen van zijn daad: valt hij, zoo worden
wij humanisten alle ontkrachtigd, onze
invloed krijgt in alle landen een knak.
Men moet ook wete' iets toe te geven: laat hij
ditmaal doen 's konings wil.... een andermaal
kan hij met te meer klem de teugels korten
en vindt volgzamen zin.”....

MORE Onnoozel kind....

En dat zegt mijn scherpzinnige Erasmus!
Hij weet niet dat wie achter koningsluimen
aandraaft, te land komt in den diepen kuil
der machteloosheid, en daar liggen blijft:
'k herken in den raad zijn plooibaar gemoed
dat tot het laatst beproeft vreë te bewaren,
te verzoenen wat onverzoenlijk is.
Hij meester in den woordenstrijd, schuwst strijd
die uitgaat boven het gewar van woorden
tot naakte klippen van de daad.—Mijn vriend,
ge draagt zijn meening met veel warmte voor:
ge deelt haar wel?

GRYNÆUS 't Past mij niet, uit te spreken
wat ik zou voelen als een oordeel over
een, dien ik boven alle menschen eer.
Maar ik erken, dit weegt voor mij wel zwaar:
—heeft zeker ook u zwaar gewogen, Morus—
wij humanisten reek'nen 't onze taak
om het heil dat nu opborrelt uit klare
en lang-gestremde wellen, te doen stroomen
over de wijde levensvelden, zoo
die voorbereidend eens een oogst te dragen
van menschlijk-milde, broederlijke zeden
nietwaar? Maar wij kunnen die welle' alleen
heenleiden waar ze 't menschezijn bevruchten,
door de rotssteen der vorstelijke macht.
Door dat graniet moeten wij een weg banen
onzen droom naar het land der daad. Daarom
is het veel waard, meen ik, eens konings vriend
en zijn raadsman te wezen; het te blijven
ook offers waard.... het moeten gronden zijn
stijgend uit de diepten van het geweten
die ons loslaten doen, als onze harten
eenmaal vastgrepe' eens konings hart....

MORE Geef mij
uw hand, Grynæus: 'k denk als gij. Uit diepten
van het geweten kwam de stem die ik
volgde, toen ik mij van den koning wendde.
Hij zette zijn voet op donkere paden;
ik kon hem niet weerhouden: hem verzellen
wilde ik niet.—
En zoo vindt g'ons terug, aan wereldsch goed
verarmd, van menigeen verlaten die
onzen voorspoed omzwerfde als de vlinder
kleurige kelk tot hem de bui verjaagt;
en vindt ons vergenoegd en vredig levend
voor elkaar, de zoetste gaven des levens
genietend met een onbekommerd hart.

Zoo dienaren ontbreken, onze handen
bezorgen fluks het werk en geen lakeien
reppen' als onze voeten zich vóór 't bevel.
Kauwend roemen wij 't zwarte brood, dat maakt
de tanden blink-wit en geurig den adem—
nietwaar kinderen? Ik voor mij betreur
niets van het oude zorgbezwaarde leven,
en de lang ontbeerde lucht der vrijheid
adem ik in verrukt.

MARGREET Wij voele' ons één in liefde en alle dingen
zijn tusschen ons gemeen: ik bid tot God
niet anders, dan dat hij het late blijven
gelijk het is.

MERCY Neen, niet betreur ik weelde
of pronk, maar dat men menig arme nu
wegsturen moet, die gewend was te vinden
zijn nooddruft hier....

10

DANCE En menig trouw dienaar
wiens goed'ge kop sinds onze prille jaren
ons toelachte op de trappen van het huis,
verdwenen is.... de arme nar!

MORE Hij vond
een goeden meester, kind.

DIENAAR (treedt binnen) Heer Thomas, de
bisschoppen van Winchester, Bath en Kent
verzoeken' een onderhoud. Zij hebben, zeggen
ze, u hun bezoek gemeld.

MORE Zeg dat ik kom.
(tot de vrouwen) Houdt vast den lieven gast, dat 'k hem weervinde;
(tot Grynæus) ik moet nog veel vernemen. (Af.)

MERCY (verschrikt) Wat beteekent
dit hoog bezoek?

DANCE Bisschoppe' en groote heeren
sleten den drempel van ons huis niet af
in 't laatste jaar.... hunne voetstappen wekken
in onze harten vrees....

GRYNÆUS Wat scheelt u Dance?
Vrees waarvoor? Wat verschrikt u? een oud vriend
moet alles weten....

MARGREET Ge zult alles hooren,
Simon, maar zeg mij eerst: hoe dunkt u vader?
Vindt ge hem anders, dan hij placht te zijn?

GRYNÆUS Hij is nog milder, maar iets minder blij.
't Is of zijn oude speelschheid breekt door waas
van weemoed heen, als zon door fijne nevel....
'k zag om zijn mondhoeken een trek gegroefd
die daar niet was, toen 'k hem, nu voor twee jaren
verliet in de beslom'ring van het ambt....
Maar zijn voorhoofd is even klaar.... nooit zag ik
zulk een milden glans over een gelaat
als heldert soms over uws vaders aan-
gezicht, Margreet.... 't zweemt naar de gulden klaarte
die d'oude heiligen in Italie dragen
op 't blank gemaald gelaat.... maar toch weer anders:
niet hemelsch, van boven-af neergezegen;
—neen aardsch, van binnen-uit....

11

MARGREET (nadenkend) Het is het hart
dat uit zijn wezen straalt, Grynæus; 't wijd-
open meegevoel voor het lot der menschen
geeft hem die milde glans. Maar wat mij maakt
bezorgd, 't zijn d' enk'le nieuwe groeven niet
door kommers hand onbarmhartig gesneden
langs 't liefst gelaat.... Er is iets anders, er
is een verand'ring, zoo fijn, in zijn wezen,
dat woorden haar niet vatten kunnen, toch
zoo klaar, dat ik niet twijfel.... In de dagen
dat hij het kanseliersschap neerlei, kwam
ze over hem.... eerst een gespannen droefheid
die zijn trekken verhardde.... en toen.... dit.
Het groeide door zijn ernst.... meest door zijn glimlach,

zoals door 't klare goud van najaarsdagen
langzaam de ijlheid van den winter groeit.
Och, d' oude schalksche glimlach, als bedauwd
van levenslust, speelt om zijn lip niet meer;
een andre nam zijn plaats, onstoflijker....
het is of hij de poort des levens achter
zich sloot, en ons toelacht van gene zijde,
niet meer bewogen als een sterveling....
Ik ben zoo bang, Grynæus....

12

GRYNÆUS Maar waarvoor
Margreet? uw vader trad uit 's konings dienst....
hij is toch veilig?

DANCE Och vriend, laat ons de
zwaarte een weinig uitstorten, die ons drukt....
Wij kunnen het zoo schaars.... Wij willen vader
niet kwellen met onze bezorgdheid, binden
ons voor hem een blijmoedig masker voor....
dat is hem 't liefst.... Moeder is krank: het treuren
over het oude verstoort haar gemoed;
zij wrokt dat vader liet tusschen zijn vingers
rijkdom en aanzien glippen, of het waren
kralen van glas.... zijn hooge zin blijft haar
gesloten.... u heugt hoe zij placht te wezen
niet waar?

GRYNÆUS Ja, ge zijt niet haar kind'ren.... vaak
heb ik gepeinsd, hoe uw eigene moeder
geweest moet zijn.... Maar verhaal mij nu waarvoor
ge zijt bevreesd.

DANCE Vader is in gevaar.
De nieuwe koningin vergeeft hem niet
dat hij haar huw'lijk dwarsboomde en den koning
afried van haar.... Zij is trotsch en wraakzuchtig:
Hendrik volgt haar wil, als het schip het roer.

GRYNÆUS Maar hoe dwarsboomde uw vader haar huwelijk?
'k meende dat hij terugtrad uit het ambt
om t' ontgaan een openlijk zich verklaren
tegen zijn vorst en toch zichzelf te blijven
getrouw.

13

MARGREET Zoo is 't ook, Simon, maar de koning
hoopte met hulp van mannen van gezag
't nietig verklaren van zijn eerste huw'lijk
t' omgeven met een valsche glimp van godlijk
en menschlijk recht. En bove' alle andre namen,
was vaders naam hem waard, om 't dubb'le stralen
van zijn groot wete' en zijn onkreukbaarheid.
O vriend, wat laffe kruipers zijn de meeste
mensen, zijn al die hooggeleerde raadslieën
waartoe mijn jeugd zoo schuchter opzag.—Hebt ge 't
niet gehoord: negen universiteiten
van Eng'land, Frankrijk, Italië verklaarden
de scheiding geldig naar kerkelijk recht....
De vreemden gaven 't laf getuigenis
voor goud—de pen waarmee mijn landsliên schreven
was gedoopt in de witte verf der vrees.
O 'k heb een harde les
geleerd: ik leerde menschen te verachten
die 'k had vereerd.... Zij, die achtbaren, wijzen,
wier taak het was, met kennis' vlamvend zwaard
den driesten aanrander van heil'ge wetten
terug te drijven, braken 't zwaard aan stukken
toen hij 't beval....

GRYNÆUS Ja, de meeste geleerden
deugen voor mart'laar niet, dat 's vast. Maar uw
vader, Margreet?

14

MARGREET De koning gaf hem last
de goudgekochte en afgeperste adviezen
voor te lezen aan 't parlement, om zoo
de meening te doen sijn'len in de harten
als druppels gift „Morus is voor den koning”
en de kiemen van 't verzet te ontcrachten
dat opkwam hier en daar.

Dat waren donk're dagen, vriend! 'k zag vader
nooit, gelijk toen, met zich zelve in strijd.
De wolk tusschen zijn brauwen trok niet op;
zijn strakke, naar binnen gekeerde blik
scheen geen onzer te zien. 't Huis was verduisterd.
Maar op een morgen kwam hij thuis met d' oude
teedere schalkschheid trillend om zijn mond,
streefde ons en kustte ons, en vertelde ons schertsend
„gij zijt niet meer de kind'ren van mijnheer den
rijkskanselier, maar die van mijnheer More.”
Dien eigen avond riep hij ons bijeen
hier op 't terras, en met eenvoud'ge woorden
sprak hij ons toe, vroeg onze steun en hulp,
vermaande ons zacht tot moed en eendracht, beurde
ons hart zóó op, toonde ons 't stroef gelaat
van armoe, nu nabij, zoo schoon-eerwaardig,
dat wij in liefde ontbrandden tot haar.
Wij weenden zoete tranen. Sinds dat uur
hebben onze vijf gezinnen geleefd
als één gezin, en niemand onzer heeft meer
iets zijn eigen genoemd....

GRYNÆUS Ik moet veel hooren
van deze zachte zede die u bindt,
maar laat mij eerst al uw zorgen meedragen:
wat wil de koning meer, dan dat uw vader
niet openlijk tegen hem staat?

15

DANCE De koning
zou zich hiermee misschien tevreden geven,
maar Anna nooit.... Zij gunt dit vredig leven
aan vader niet,
zij wil hem vernederen en vernielen....
ik zie haar haat loere' uit de schaduw-nissen
van het paleis, omspinnen onze woning
met boos beraad.... In net van donk're logens
wordt vader ingesponnen; schandelijke
verzinsels trekt men samen om zijn hoofd.
Hem, die ieder geschenk met zachten drang
weder toeschoof den schenker, dat geen spatsel
zou 't kleed zijner onkreukbaarheid bevleken,
beschuldigt men....

GRYNÆUS Van omgekocht te wezen?
Hem, Thomas More? Geen mensch die het gelooft.
Is dat uw zorg, Margreet?

MARGREET O was het dat alleenig!
Laster in alle soorten draagt men aan!—
Wie is als hij verdraagzaam? Leerde hij ons
dit denken niet: 't recht geloof is genade,
geen verdienste, geen vrucht van eigen wil;
kettters moet men beklagen, men moet trachten
ze te genezen van hun slecht geloof
door voorbeeld en betoog; ze te vervolgen
is ijdel—en behaagt niet God. Nu heet het
dat vader kettters aan den lijve strafte om
der wille van 't geloof
en met geweld de gewetens wou dwingen.

16

GRYNÆUS Daarvan kan ik getuigen, die, schoon volg'ling
van Melanchton, vond in zijn huis het thuis
dat mij weeromtrok uit zonnig Italie
naar uw zonloos nevelbedekte land.
Zijn lamp was 't die mij 't altijd welkom straalde,
als ik, vermoeid van 't ingespannen turen
op de handschriften waar de tijd aan vrat,
voelde in den schemer het heimwee besluipen
naar het zachte land Touraine mijn hart.
Zijn voorspraak ontsloot m' als een tooverspreuk
kostbare boekerijen waar de schatten
te fonk'len lagen van den griekschen geest.
Hij effende mij de moeilijke wegen
in den vreemde, maakte er te leven zacht
door de gulheid van zijn vriendschap, den omgang
met zijn gezin, 't liefste dat ik ooit vond....
Dat was zijn onverdraagzaamheid!

MERCY O, dit
smaakt bitter in den mond: hij, minlijkste
van alle menschen,
die niemand ongetroost kon laten gaan,
elks verdrukking voelde in zijn eigen vleesch,
die de weeze' opnam in zijn huis'lijkheid
en in zijn hart—gelijk ik heb ervaren,—
de verongelijkten hielp aan hun recht
of 't ook verdroot machtigen naar de wereld,
—als onze William weet—hij wordt beschuldigd
van onmenselijkheid....

17

DANCE Als men bedenkt
hoevele hij oprichtte uit ellende,
ze weldoend met een zoo verheugd gezicht
als was hij het, die helpend werd geholpen,
dan voelt men verbaasd, dat zij alle niet
rijzen, en een ring om hem vormend, roepen
„raakt hem niet aan, raakt onze More niet aan.”

MARGREET Zij durven niet, vrees maakt hen laf.

DANCE Ach Simon,
wij hebben u nog niet verhaald het ergste,
wat wij van d' aanvang te verhalen hunk'ren
maar konden 't niet: 't is of de lippen weig'ren
vrij te laten dat wat de ziel het meest
vult met angstig gevoel en donk're beelden.
Ons ontrusten maar niet losse en wilde
geruchten: neen een feit staat als een muur
dreigend voor onze hulp'looze gedachten;
ze willen vluchten, maar ze kunnen niet....
Vader.... wordt beschuldigd.... van hoogverraad.

GRYNÆUS Dat kan niet waar zijn.

MERCY Het is waar, Grynæus.
Hebt ge niet van het heilig wijf uit Kent
gehoord, dat voorgeeft stemmen te vernemen
uit hemelrijk, haar gelastend te maken
's konings huwelijk als een werk des duivels
bij 't volk bekend?—Z' is aangeklaagd, en vader
werd in d' aanklacht betrokken, als de man
die haar verleid zou hebben tot bedrieg'lijk
voorwenden van hemelsche ingeving....

MARGREET Hij
voorzag den strik en poogde die t' ontkomen:
daarom heeft hij tege' elk verzwegen of
hij haar voor een bedriegster houdt dan voor een
godbegenadigd wezen.... nimmer zag
hij haar, noch zond haar iets van zijne hand....
De aanklacht tegen hem vindt geen duimbreed
bewijs om op te staan: elk eerlijk rechter
moet in haar herkennen de giftige vrucht
van verborgen gewroet die hij, gelijk
een booze pad, wegstoot van voor zijn voeten....
Maar men wil zijn schuld, waar men macht heeft om
den wil tot daad te maken: daarom sling'ren
wij angstig tusschen hoop en vrees.

18

GRYNÆUS Vergeef me:
ik vind geen woorden.... wanneer kunt ge weten....

MARGREET Misschien vandaag.... Geruchten gaan, dat vaders
naam is gedelgd in d' aanklacht: mijn man voer
bij 't morgenkrieke' al stadwaarts, uit te vinden
of 't waarheid zingt, dit zoet-getongd gerucht.
Wij kunnen hem elk oogenblik terug
verwachten.... vader weet van niets.... Begrijpt ge
nu onze spanning, vriend?

GRYNÆUS Alles begrijp ik,
en hoop 't beste, Margreet.

DANCE Daar komt een sloep
de bocht om.... neen.... ja toch, het is de onze....
zij roeien hard....

MERCY William staat op.... hij wuift
ons toe.... opnieuw....

MARGREET Het afgesproken teeken
voor goede tijding.... 'k ga hem tegemoet. (Af.)

GRYNÆUS Gij verlangt ook te gaan? Zoo ge 't vergunt
zal ik uw moeder in dien tijd begroeten
dat zij mij niet verdenke onheusch te wezen,
en vind u dan weer hier terug. Moge alles
zijn als wij hopen, vriendinnen! Tot straks. (Af.)

DANCE Die laat zich niet wegslaan van 't hart waarin
hij wierp zijn anker.... wisten allen die
zich noemden onze vrienden, even wel
wat trouw beteekent, als die „wufte Franschman”,
dan groeide 't gras nu niet tusschen de steenen
rondom ons huis....

MERCY Dance, wanneer vaders onschuld
rijst boven de dikke wolken van laster
weer stralend uit, dan zullen velen keeren
die vrees nu ver houdt van ons huis....

DANCE Och Mercy,
boven de wolk van 's konings ongenade
zal vader niet weer uitrijzen—en die
maakt om ons heen zulk een doodsche leegte
als broeit een booze ziekte over 't huis,
niet geloof aan zijn schuld.

MERCY Stil, daar komt vader.

MORE Dat was een lang bezoek! hun vriend'lijke aandrang
liet maar niet af!....

MERCY Wat wilden zij van u?

MORE Mij presse' om deel te nemen aan de aanstaande
blijde intocht der nieuwe koningin
door Londen's straten: twintig gouddukaten
boden ze mij aan om een feestgewaad
te koopen, want ze wisten onze spinde
maar slecht voorzien....

DANCE Ge zeidet ja?

MORE Ge schertst toch,
mijn kind? Kunt g' u uw vader denken, uit-
gedoscht in kleurig narrenpak, op Paschen
meegevoerd in den stoet, gelijk een zeldzaam
en lang weerbarstig dier, eindelijk getemd?

DANCE Maar zal de koning niet toornen?

MORE Ach, die zal ternauwernood
missen in heel die doorluchtige stoet
van glinst'rende eed'le' en statige prelaten
zich verdringend om zijne hand te kussen
en zijn nieuwbakken koningin te huld'gen,
den simplen burger Thomas More.—Waar bleef
de gast?

DANCE Die wijlt bij moeder.

MARGREET (binnenkomend met William) Vader, vader,
uw naam is weggenomen uit de aanklacht,
mijn William bracht de goede tijding mee!
Wij zijn zoo blij....

WILLIAM Mijn beste, beste vader....

MORE (steekt hem de handen toe; de vrouwen omhelzen hem,
ook Grynæus en vrouw Else treden binnen.)
Mijn beste zoon, veel dank.—Mijn lieve kind'ren,
wij willen de verademing genieten
met heel ons hart, maar niet vergeten dat wat
vandaag voorbijdreef, morgen keeren kan.—
Grynæus, gij blijft onze gast van avond
niet waar? Kom zet u tusschen ons, gelijk
in d' oude dagen: doe verhalend 't zacht
azuur en de edelgewelfde lijnen
der bergen van het schoone land Italië
voor ons opstaan.... en de klare gestalten
gaande daarin. Wij luist'ren toe....
(Allen zetten zich; sommigen op de trappen van het terras; ook More,
met zijn hoofd op Margreets schoot, die een trede hooger zit.)

GRYNÆUS 'k Vond in Verona....
Vreemd, dingen die nog gist'ren glansden aan
den boom herinnering als gouden vruchten,
liggen nu ergens waar 'k ze niet kan vinden,
bestoven in een uithoek van het brein....
't Is mij, als schouwde ik in een droom Italië
en voel, ontwaakt, den droom nu ver en verder
weggaan van mij....

WILLIAM 't Komt door de heete broeiing
der lucht: die maakt vandaag den zin zoo loom.

MARGREET De lenteboschen op de heuvelen
donk'ren violet tegen den looden kim;
zij schijnen wonderlijk nabij: 't zijn teek'nen
dat onweer dreigt....

DANCE Zie de zwaluwen scheren
over het water dat als olie schijnt
zoo traag en dik.

MERCY Men hoort de schippers roepen
over den stroom....

MARGREET Hen antwoorden de knapen
van de moeslanden aan de overzij....
alle geluiden klinken hoog en fijn
door de gespannen stilte....

MERCY Huivert ge,
Margreet?

MARGREET Het was of onzichtbare vlerken
flapten tegen mijn hoofd.—Voelt gij ze niet?

MORE Komt kinderen, wie uwer weet een lied
dat d' onrust van deze broeiende stilte
weer effent door ons bloed?—Gij Mercy?

MERCY Ik
kan nu niet zingen, vader.

MORE Dance, dan gij?
Wij zijn het onzen lieven gast verplicht:
hij mag niet denken, dat wij 't zinge' ontleerden.

DANCE Mij valt niets in dan de klagende wijze
van de moeder die den knaap Vrede zocht.

MORE Dan zullen w' onrust met onrust verjagen,
mijn kind, want wat opwolkt in zoete toonen
bezwaart niet langer 't hart.

DANCE (zingt)
Edele heeren en schoone vrouwen
Kwam hier voorbij een blonde knaap?
Tot ik mijn arme' om zijn leest kan vouwen
vindt mijn hart geen rust en mijn oog geen slaap.

Ik schrijd en ik schrijd over heuvels, langs dalen
door zandige vlakten en wild foreest
om den lieflijken knaap te achterhalen
wiens adem mijn kranke hart geneest.

Zijn stem is zacht als de zang der baren,
zijn lach als de lach van den dageraad,
de geur die stroomt uit zijn blonde haren
alle geuren der lente te boven gaat.

Ik schrijd en ik schrijd, mijn voeten bloeden
mijn adem hijgt, maar ik merk het nauw
tot ik kom aan wijde glanzende vloedden
of waar bergen rijzen in 't koep'lend blauw.

Dan zit ik en ween, want het spoor is verloren
en ik moet terug, en ik weet niet waar
ik den knaap met den lach van morgengloren
zal zoeken en 't lentegeurig haar.

Maar ik ga, en aan zingende menschen weder
vraag ik „kwam hier niet een knaap voorbij?
Vrede is zijn naam en zijn oog is teeder
als lente en als vogelzangen blij.”

En sommigen schudden het hoofd en spreken

gedempt: „Wij hebben hem niet gezien;
wij droomen van hem—uit die droomen breken
dan liederen uit—droomt ge ook misschien?”

En anderen zien mij vreemd aan en wijzen
omhoog: „daar woont de knaap dien ge meent”
en ze zingen weer, maar een and're wijze
dan waar mijn verlangend hart naar weent.

Want ik weet dat hij leeft op deze aarde
en geen droom is: ik droeg hem in dezen schoot,
ik was 't die hem droeg, ik was 't die hem baarde,
ik was 't die hem baarde, ik kweekte hem groot.

Maar hij ontvlood—om hem weer te vinden
zoek ik de wereld, de wereld door,
want hij is mijn eige' en mijn meest beminde
en mijn hart vond geen rust, sinds het hem verloor....

Edele heeren en schoone vrouwen
kwam hier niet voorbij mijn blonde kind?
Zijn gelaat is een bloem om te aanschouwen
en zijn adem geurende lentewind.

MERCY Arme moeder, hoe lang nog zult ge jagen
om vrede door de groote wereld? Wie
vindt den weg weer tot het verloren kind
der menschheid?

MARGREET Eenmaal zullen wij hem vinden,
zoo we zoeken, allen te samen—is
het niet, vader?

VROUW ELSE Thomas, waar peinst gij aan?

MORE Ik peinsde aan den tijd, dat dit hoofd weder
zal liggen, gelijk nu, in dezen schoot.

TWEEDE BEDRIJF

More's paviljoen te Chelsea.

More, Margreet, een kind van Margreet zit op More's knie. Dienaar. Later Bisschop Cranmer en de Hertog van Norfolk.

MARGREET (lezend) En Crito, dit gehoord hebbende
sprak tot Sokrates....

DIENAAR Heer Thomas, de Hertog van Norfolk en
bisschop Cranmer vragen om u te spreken.

MORE Breng de heeren hierheen.—Doe 't boek niet dicht, mijn kind:
wij zullen na het bezoek verder lezen.
(Cranmer en Norfolk treden binnen)
Welkom, mijnheeren. Zet u. Het is lang
sinds wij elkander zagen. In mijn woning
zijn gaste' als gij nu zeldzaam gelijk bloemen
in wintertijd, en des te warmer welkom.

CRANMER Plato, naar ik zie. Het doet mij leed, dat wij
u en uw dochter storen in zoo zoete
genieting.... maar 't geldt een zaak van gewicht....
Wij wenschten u vertrouwelijk te spreken....

MORE Ik heb voor deze geen geheimen.

NORFOLK 't Zijn
Zaken van staat.

MORE 'k Meende, met zulke zaken
te hebben afgedaan.—Laat ons alleen,
Margreet. (Margreet en kind af.)

NORFOLK Ik zou u haast benijden, More.
De last der openbare zaak is van uw
schouders gelicht; ge zijt gezond, nog krachtig,
uw lieven vorme' om u een dubblen ring
van kind'ren en kindskind'ren: daarin straalt ge,
hun middelpunt, hun zon; en al uw uren

moogt g' als u lust verdeelen, tusschen 't zoet
verkeer met de geliefde uwer jeugd:
de studie, en het zorgloos samenzijn
met d'uwe' in teeder kooze' of lichte scherts;
terwijl wij in de stormbewogen tijden,
van onzen post, met zorgbezwaarde harten
de golven zien bespringen 't schip van staat,
en onze willen spannen, ze te keeren.—
Gelukkig man!

MORE Misgun mij niet, mijnheer,
het gloren dat mijn avondlijken hemel
verguldt: wie weet hoe ras mijn dag zal zinken!
Ik koester mij misschien aan jeugd en blijheid
vandaag voor 't laatst.—Maar wat brengt u hierheen?

NORFOLK Wij komen, More, tot u als vrienden,—mij
behaagde altijd uw frank en open wezen,
uw vrije luim, de mildheid van uw hart.
Gij hebt den staat goede diensten bewezen
en niemand was aan 's konings hart gegroeid zoo
innig als gij.—Hij treurt om uw besluit
nog immer, wenschte u weer terug aan 't hof,
hem bij te staan gelijk gij placht. Hij is
bereid al wat geschiedde te vergeten
en u opnieuw t' omvatten in de koest'ring
van zijne gunst.

MORE Ik dank den koning, Norfolk,
zijn goedertierenheid verwarmt mijn hart.

NORFOLK Gij hebt niet anders
te doen als 't eene woord te spreken, More,
dat, zooals 't flappen van den standaard meldt
aan allen die het zien: „hier wijlt de koning”,
u kenbaar maakt wijd-uit bij alle menschen
een trouw dienaar der koninklijke macht.

MORE Welk woord, mijnheer?

NORFOLK 't Bezweren der nieuwe besluiten
die de kind'ren der vroeg're koningin
uitsluiten van den troon met hun geslacht
en den koning tot hoofd der kerk van Engeland
verheffen.

MORE Mijnheeren, ik dank u voor
de vriendlijke gezindheid die u doet
pogen de wijzers van mijn zin te richten
naar de slag van den koninklijken wil.
Maar zij zijn te stroef om den sprong te maken
dien gij verlangt. Ik kan de gunst des konings
niet koopen tot den prijs dien hij mij vraagt:
de rust van mijn geweten. Het verbiedt mij
dien eed.

CRANMER Hoe kan 't geweten u te doen
verbieden wat zooveel eerwaard'ge en vrome
Christenen zonder schroom hebben gedaan?
Acht gij u dan hen allen wijzer, méér
door godlijk licht verhelderd? Zie: dat zweemt
naar hoogmoed, naar eigengerechtigheid.
Behoede u God voor deze zonde! En dan,
hoe zou 't geweten u verbieden, om
een woord te spreken, dat den toegang tot
de lichte banen van barmhartigheid
en goede werken opent? Ge zijt mild,
haast overmild placht ge uw geld en goed
te deelen met die derfden; schutspatroom
waart g' aller armen; uw lach klonk nooit zoo ruim,
noch stond uw oog zoo helder, dan wanneer
ge een bekommerde hadt opgericht,
geholpen een verdrukte. Maar toen ge
uw ambt verliet, wierpen uw eigen handen
de bronnen van uw macht tot helpen dicht.
Ge hebt noch geld, noch invloed meer te geven,
en ongetroost gaan velen van u weg.
Keer terug tot des konings dienst, en dra
zullen de bronnen van uw gulheid weder

borrelen, rijkelijk als weleer.... ik spreek
niet van de vruchten voor wie zijn u 't naast:
ge telt dat niet—'t is edel—maar bedenk:
wie arm is....

MORE Ik raad u, mijnheer, niet verder
te ploegen deze voor, zoo ge niet wilt
dat ons gesprek stuite op ijzerhard en
niet weg te ruimen oer.—En wat betreft
mijn machtloosheid te helpen, hare heeling:
ik weet dat geen gulheid kan zegen werken
die uit den modder van een veil geweten
troebel ontspringt; en geen werk'lijke gave
groeit uit het zaad, dat in de slechte aarde
verzuurd is van een slinksch gemoed.—Ge zegt
dat ik niets kan, niets meer vermag te doen
nu koninklijke gunst mij niet meer hooghoudt
op haren arm—toch nog een man te wezen,
wil 'k hopen, die zich niet verlokken laat
zijn geweten te ruilen voor wat aanzien
en goud:—misschien een vaan ook waar omheen zich
zaamlen wie denke' als ik....

29

CRANMER Wat, wilt ge worden
middelpunt van verzet?—Vergeldt ge zóó
den vorst zijn gunst, de lange weldaden
dier jaren dat de weerschijn van zijn macht
om uw persoon een sfeer van hoogheid spreidde
die elk eerbiedig neigen deed voor u?
Zwarte ondank, trouweloosheid zou dat wezen....
dat meent ge niet....

MORE Trouweloosheid en ondank
zijn mijn zin vreemd, mijnheer. Ondankbaar is
wie met een stomp of geprikkeld gemoed
ziende naar het weldadig vuur waaraan hij
verwarmde zijn kleumende lijf, het uittrapt
en verder gaat, niet wie de taaie vezels
van liefde voor zijn weldoener, met pijn
rukt uit zijn eigen tegenstrevend hart,
zich zelve aandoend een bloedende wonde
die nooit meer heelt....

CRANMER Hoe meent ge?

MORE Luister.... ik
wensch geen mensch toe dat het lot hem bescheer'
wat 't mij beschoor: zich los te moeten maken
van wat hij liefhad, tegenover 't voorwerp
van lange liefde met ontgoochelde oogen
te komen staan.... Mijn hart hing aan den koning.
Had ik den jong'ling niet zien overbuigen
hunk'rend om uit den stroom van 't nieuwe weten
te drinken, waar ik zelf zoo diep-begeerig
uit dronk? Wist ik hem aan zijns vaders hof
niet kwijne', een plant van eed'ler soort, dan in die
grove aarde tieren kon? Ik zag
de adem van den zachter, ruimer geest
die waarde door Europa, vulle' en ronden
de weeke vormen van zijn jong gemoed.
En toen zijn koninklijke wil mij riep,
verliet ik welgemoed de vreed'ge stilte,
waar 't plechtig ruischen van filosofie
zich met klokjes-heldere stemmen, kinder-
stemmen, verbond tot schoone harmonie.
Het beste deel van mijn manlijke krachten,
gaf ik den koning—en hij hief mij hoog
in zijn vertrouwen, stortte gunst en vriendschap
met milde hande' over mij uit. 'k Gedenk het,
al die glans-omvloten jaren gedenk ik,
gelijk mij past, met eerbiedigen dank;
en ook, als wij verloren vreugd herdenken:
met smartbewogen zin....

30

NORFOLK Maar waarom hebt ge....

MORE Toen ik dat alles weg moest stooten, dien
bond van veel jaren breken, heb ik lang
naar kracht gezocht, om wat in 't hart was samen-

gegroeid met de ranken van veel-vertakt
levensbedrijf, daaruit te rukken. En
in 't eind vond ik die kracht: in mijn geweten
vond ik haar. En de stille oogen van
mijn dankbaarheid, die mij verwijtend volgden,
heb ik gesloten met een lange kus
gelijk men een vrouw kust waar men voor eeuwig
van scheidt.

Begrijpt ge nu, waarom mijn ooren wel
hoore' uw verwijt, ik zou ondankbaar wezen,
mijn hart het niet verstaat?

CRANMER Maar de trouw schendt,
wie, gelijk gij....

MORE Gunt me, ik bid u, 't recht
van iederen beklagde: vrij te spreken
tot zijn verdediging—'k zal niet lang meer zijn.
Ge noemt me trouwloos: ik erken geen trouw
die bindt in 't slechte.—Mijn trouw was 't, den koning
't gelaat der waarheid t' ontsluiëren, haar
stem te doen uitklinken boven het koor
van vleierij en logen, dat de ooren
der vorsten vult. Mijn trouw was 't hem te raden
tegen de baan, waarheen hem drong begeerte,
zijn driftig bloed, zijn heerschezuchtige aard.
Mijn trouw, met zachten aandrang hem te leiden
omhoog tot effen vrede-weiden waar
zijn volk kon grazen—niet met hem te rollen
de helling af van ied're lust. Mijn trouw
was het, niet elke ongerechtigheid
met hondsche aanbidding t' omkwispelen. Niet
die trouw had hij gevraagd, had ik gezworen,
in 't uur dat onze bond gesloten werd,
toen hij, zijn arm om mijnen nek geslagen,
zóó, sprak tot mij: „Zie eerst naar God en uw
geweten—dan naar mij; zoo zult ge mij
immer het beste dienen.” O 'k heb hem
nog lief, omdat hij dat woord heeft gesproken
eenmaal. Mijn trouw verloor het zich tot vaan,
volgde 't op de woelige levensvelden
waarheen zijn dienst mij voerde,—en volgt het heden
door ter zijde te staan....

NORFOLK Het loopt verkeerd.—De koning,
Morus, is zeer verbitterd tegen u.
Zijn gunst hield u vaak staande als uw benijders
saamspanden tot uw val; zij was het schild
dat hunne slagen weerde. Nu heeft hij
zijn vrienden noodig. De lucht bulkt van strijd:
het gaat er om, wie heerschen zal in Eng'land,
koning of paus. Ontvalt gij hem—de staf
die hij zich uitverloor om op te leunen—
dan aadmen al zijn vijanden verruimd,
en steken tot weerspanning de hoofden
bijeën. Uw afval geeft hun moed. Hij kan
uw afval niet gedoogen. Begrijpt ge? Hij kan 't niet.
Zoo staat de zaak. Ik raad u, om uw zelfs wil,
raad ik u, Morus, voorzichtig te zijn.

MORUS Ik dank u voor dien raad, mijnheer. Voorzichtig
was ik zoo lang ik kon. De dagen van
heldhaftige overmoed ben ik ontwassen
sinds lang; mijn lijf jaagt niet vooruit, begeerig,
bij 't speuren van gevaar.
Door meen'ge rusteloze nacht lag ik
uitmetend de gevaren die mij dreigden
zoo ik niet zwenkte, en hun aangezichten
maakten mijn zwak hart telkenmaal vervaard.
Daarom ontweek ik mij te stellen tegen-
over den koning—'k had voor dit ontwijken
grond genoeg—zocht ik veiligheid in het
verborgen bestaan van den simp'len burger,
als een dier in zijn hol. Maar in het perk
des levens rukken onvoorziene winden
de ballen onzer best-gemikte daden
vaak van hun baan. Niet met mijn wil, mijn neiging,

ondanks hen is het oogenblik gekomen van de keus: voor, of—tegen. Hoort mij aan: ik ben een oud man, gehecht aan de zijnen, verlangend naar rust en een weinig vreugde om zacht t' enden.—Maar bovenal schat ik inwend'ge vrede.... Ge kunt verder spreken u sparen: 'k heb de keus gedaan.

CRANMER Stijfhoofdig
en roek'loos man, hol niet zoo blindelings naar uw verderf. Staat ge alleen? Hebt ge het recht, om al de uwen te verderven, ze mee te sleuren in uw val?
Vijf gezinnen hebt g' om u heen verzameld van kind'ren en kindskind'ren, ze gewend van u t' ontvangen al wat leven zacht en behaaglijk maakt. In uwe ruime huizing vonden allen plaats. Reeds waart, naar men zegt, de armoewolf rondom de staat'ge woning, die nu, een overruim gewaad, omrimpelt uw veel-gekrompen staat.—Maar laat dit wezen als 't is. Wat zal gebeuren, zoo ge blijft weig'ren te zweren?—U zelf wacht de Tower tot de dood u verlost....
Uw goederen verklaart de kroon vervallen, d' uwen worden verjaagd van huis en hof.... Denk aan hun lot, denk aan 't harde bestaan dat al die teere vrouwe' en jonge kindren bedreigt.... verstrooid zullen zij zwerfen, lijden, verkwijne' in zorg en kommer.... van het oude glansrijke leven, zal hun enkel blijven stekende herinnering....

MORE Zij zijn jong
en sterk, met kennis en verstand gewapend: zij zullen eten 't zelfverdiende brood en proeven 't zoet....

CRANMER Waar zullen ze verdienste vinden? Des konings ongenade schuift den grendel dicht voor ieder wel-bezoldigd en eervol ambt—weet ge het niet?

MORE Dan zullen
z' aan de deuren vragen barmhartigheid van wie vergeefs barmhartigheid nooit vroegen aan onze deur.

CRANMER En zullen vinden ze
geslote' alom, want des verraders kindren te helpen, brengt zelf in reuk van verraad, en vrees bedwingt de laffe menschenharten....

MORE Niet alle....

CRANMER Neen, maar 't overgroot getal.
Laat een storm schudden aan uw levensboom: de vrienden die hem welig maakten, dwar'len omlaag en vluchten weg in dolle vaart.
Uw kind'ren zullen naakt staan in de wereld, zonder bescherming, vriendeloos, verlaten.... dat zal uw daad zijn.... zij zullen hun vader niet danken voor die daad....

MORE Zij zouden hem
verachten zoo zijn leer ging eenen weg, zijn doen een andre.... Laat hij in hun hart voortleven als een man, die 't liefste liet, 't lieve leven zelf neerlei, liever dan wat hem heilig was, uit vrees te verraden.... ik ben tevree als zulk een man te leven in hun herin'ring....

NORFOLK Maar ge zult dat niet,
vriend, want de greep der wereld zal het beeld van den held en den mart'laar in hun harten verwringen tot gedaante monsterlijk, en haar bazuinen stem zal zóó luid dreunen: „schande over Morus, hij verried zijn koning, die hem met weldaden omkranste“, dat

de stem des bloeds in een beschaamd gefluister
uitdooven zal. Bezin u, Morus, luister
naar rede, onteer niet den naam dien ge draagt!
Ge erfdet hem, een ongerepte spiegel,
die veel geslachten voor u hielden blank;
uw daden en geschriften maakten heller
zijn glans: en wilt ge nu die naam
uw kind'ren overgeven, zwart besmeurd met
roep van verraad? Zal uw geslacht
hem voortaan medesleepen door de tijden,
beschaamd, of schuw verbergen onder een
geborgden, klankloos van herinneringen,
inderhaast opgeraapt?

36

MORE Ik geef mijn naam
vertrouwend aan den vloed der tijden over,
wetend, dat hij daaruit eens op zal rijzen
blinkend-geschuurd en blank van schuld. De toekomst
maakt het onrecht van heden goed....

NORFOLK En zoo
het anders kwame?

MORE Dan wil ik liever ook toekomstig onrecht
dragen, dan tegen mijn geweten doen....

NORFOLK Ge zijt uitzinnig! Allen zullen zweren....

MORE Zoo laat dan één anders dan allen zijn:
gewetens zijn niet gelijk aren, buigend
alle naar ééne zijde voor den wind.

NORFOLK Bij God, Heer Thomas, voor de laatste maal,
neem u in acht met koningen te twisten:
des konings wraak beduidt de dood.

MORE De dood
spaart evenmin wie in 's konings genade
volop zich zont. Hij is de oceaan
waar onze levens eens alle in monden,
al is hun aller weg niet even lang....

CRANMER (tot Norfolk) Hij is niet meer te helpen....
(tot More) 't Is des konings wil
dat gij en de bisschop van Rochester morgen
u vervoegt in het aartsbisschoppelijk
paleis, om de besluiten te bezweren....
Een bode haalt u nog van avond af....
Zie toe, dat ge voor morgen maakt gesmijdig
dit overstug geweten, 't leert te plooiën
zich naar den vorm van 's konings wil. Zoo niet:
de Tower wacht....

37

MORE (tot Cranmer) Morgen als heden geve God mij kracht
voor geen verlokking of geweld te wijken;
(tot Norfolk) Ik wensch u heil, mijnheer.

NORFOLK Ik u verstand.
(Norfolk en Cranmer af) .

MORE Nu heb ik een koers gezet, die mijn schip
doet recht tegen de klip der koningsmacht
oploope', en zeker zal verbrijzelen....
Ik kan niet meer terug.... Vreemd om het land
te zien wegdeinen en zeker te weten
dat men nooit in de haven wederkeert....
Goddank! het zwaarste deed ik.... al het and're
zal gebeuren zonder mijn doen. (Margreet treedt binnen)
Margreet....

Kom bij me, kind.

MARGREET Ik zag de heeren gaan....
Ze bleven lang.... (Zij ziet More aan en verschrikt)
Vader, wat is.... wat kwamen
ze doen?

MORE Zien, of ze konden met gedreig
murv maken je vaders gewete', of dat
hardere hamers daartoe noodig zijn....

MARGREET Ze dreigden u? Waarmee?....

MORE (ziet haar zwijgend aan; zij bedekt het gezicht met de handen)

Wees niet verschrikt,
er is niets gebeurd om verschrikt te wezen,
mijn kind. Kom, zet je op het oude plaatsje:
wij willen academie houden, als
je placht te noemen ons vertrouwd spreken
over de vragen die van alle zijden
dit klein levens-eiland ombruisen.

38

MARGREET (gaat aan zijn voeten op een bankje zitten) Zoo
voel 'k mij weer worden het jongmeisje, vol
van vagen drang en onbestemd verlangen,
dat uit uw zacht-nadrukkelijke woorden
eens 't licht van zekerheid zag opgaan....

MORE Zacht
wendde je jonge ziel zich naar dat licht....
Ik zag de kelk zich openen, begeerig
drinken den dauw, dien ik opving voor jou
van Plato's lip en die der and're wijzen.

MARGREET Wat was het zoet, aan uw hand te betreên
dat gouden land van de filosofie;
te voelen, hoe een vastheid in mij groeide
en sterker werd.

MORE Wat was het zoet, te stijgen
hand in hand naar de toppen der gedachte,
waar opengaat de zin des levens.... Kind,
ik heb in jou mijn groot geluk gevonden
en ik wil dat je weet hoe ik het vond.—
Mijn kind'ren heb ik alle lief
gelijkelijk, met de teedere liefde
eens vaders, maar jou heb ik ook nog lief
anders, niet teederder maar hoopvoller.
Ik heb in jou mijn liefste droomen lief,
het heilige verlangen en verwachten,
dat mijn hart aanraakte: het zoet gezicht
dat in mij groeide door de blijde dagen
van mijn volrijpe jeugd....

39

MARGREET Ge meent het beeld
der vrouw, gelijk zij zijn zal, wanneer allen
denken als gij denkt.

MORE Ja, het beeld der vrouw
als zij zijn zal in schemerverren tijd,
wanneer de booze waan heeft uitgewoed
die haar nu houdt vernederd en gevangen....
O schoone wereld, waarin zij zal zijn
den man gezellin, saam zij zullen dorschen
't gedachte-zaad....

MARGREET Konden wij haar zien worden,
die schoone wereld....

MORE Ik zag haar worden kind
en dat was mijn geluk.... 'k zag in jou hoofdje
de vonk der rede aangroeien tot vlam....
Ik zag over dit zacht gelaat, tot mij
in teed're schroomvalligheid eerst geheven,
den glans zich breiden van bewusten wil,
en d'argelooze blik dier lieve oogen
verdiepen tot lange nadenkendheid.
Ik zag het meisje vol verholen drang
schuilgaand in droomen, tot de jonkvrouw rijpen,
moedig en frank, wier welgewogen oordeel
weegt voor den man, dien hare vrije neiging
verkoor.... ik zag de jonge moeder niet
de lijfjes maar van haar liev'lingen koest'ren,
hun leen'ge willen ook buigen en leiden
met zek'ren zin en vaste hand.—En als
de spotters, kleingeloovigen, wier vleugels
hen niet drage' over heden heen, mij hoonden
om de droomvrouwen van Utopia,
lachte ik hun een stille glimlach tegen
en mijn hart sprong de tijden tegemoet
dat de kleine jonkvrouwen zullen baden
in klare kennis hun kost'lijke ziel,
en de moeders wetenden zijn, en vroed

40

voor de gemeenschap.... jij gaf mij die zegen:
ik dank je daarvoor kind....

MARGREET Al wat ik ben
werd ik door u; al wat ik weet, ik heb het
van u geleerd; aan u gelijk te worden
zooveel ik kon, dat was mijn prilste wensch;
mijn stoutste droom, u tot een hulp te zijn.

MORE Jij waart de blanke vijver, die getrouw
de kruinen spiegelde, en al hun deinen
van mijn gedachte-woud, die 't heimlijk ruischen
van mijn hart kende, en nimmer verried.

MARGREET O laat het mij nu ook zijn! Geef mij weder
uw hart! Vertrouw mij, leg op mij de zwaarte
die 'k zie dat u bedrukt....

MORE Heugt je den dag
dat wij gelezen hadden Plato's woorden
over de ziel en haar onsterfelijkheid,
en daarna zaten in den stillen schemer
wiens zachte hand soms de verborgen dingen
omhoog streelt uit hun schuilhoek in het hart?
Heugt het je nog?

MARGREET Het was den dag nadat
ge tot het kanselierschap waart gehuldigd,
een vrede-ademende najaarsdag....
Vijf jaren zijn sinds dien voorbijgestroomd,
ik huwde, God schonk mij twee lieve kindren,
en gist'ren schijnt die dag....

MORE Heugt je nog wat
wij toen sprake' over dood en leven, hoe
worde' is der wereld wezen, alle dingen
dragen in zich kiem van weder-vergaan?
En dit aller droefheden droefheid is,
dat het hart niets omvatten kan in veilig
bezit?

MARGREET 't Is mij als hoor ik weer uw stem,
manend: „daarom moet het tot d' eeuwge sterren
zich beuren, en tusschen hun gouden spaken
zich vleie' als in een nest".... 'k voel langs mijn wangen
weer druppen de tranen van stil berouw.
Wij meisjes waren overstelpt geweest
door d' ongewende pracht, de vreemde hulde....
Wij waande' ons in een hoog're sfeer geheven
boven ons oude zelf.... den dag na 't feest
riep ge mij, om samen Plato te lezen
en koost den Phaedon.... ik voelde den roes
van wereldschheid als dunne damp vervliegen....
Mijn beste vader, 'k dank het meest dat uur
dat toen ineenstortte ons oude leven
van weelde en glans, mijn hart niet werd verschrikt.

MORE Ja, jij bleef staan,
een steun voor arme ontwrichtte moeder en
jongere zusters, die met duiven-oogen
mij hulp'loos aanzagen.... O blijf ook nu
mijn onverschrokken kind.... Heugt het je nog
hoe wij verder sprake' in den stillen avond
over den mensch, hoe hij soms raakt beklemd
tusschen 't stuwen van oversterke machten,
gedreven wordt waarheen hij niet wil gaan,
en een wijl worstelt in wanhopig weren
van wat zijn diepst ik onafweerbaar weet?
Tot hij op een dag neerdaalt in zichzelf
en zich gewonnen geeft; en op het pad,
dat hem ontvoeren zal aan de beklemming
der dingen en het wrijten van zijn wil,
vestigt hij rustig-lang den blik der oogen
en rijst om te gaan.... Weet je 't nog, Margreet?

MARGREET Hoe zou ik het vergeten? In dat uur
werd immers ons verbond gesloten....

MORE Ja,
in dat uur vond je dapper hart zichzelf.

Want toen ik vroeg: kind, zoo wie jou was 't liefste,
stond voor de keus, als voor een donker water,
de steilte van den dood beklimmen, of
zich laten dringen op omlage wegen
die hij verfoeit—zag ik je wange' en hals
en heel je wezen bespreid van den gloed
dien het hart opzendt als een eed'le en hooge
willing 't in vlam zet, en je stem was hel
van dapperheids goudenen klankkleur, sprekend:
„veel liever zag ik hem dood, dan zich zelven
ontrouw—immers wenschte ik hem dan toe lijden
bitterder dan de dood”—weet je het nog,
mijn kind?

43

MARGREET Ik heb zoo vaak
geschreid, omdat ik het niet kon vergeten,
en wat toen kwam....

MORE Hoe ik je hand nam en
die kleine koude hand tusschen de mijnen
klemmend, vroeg „zoo de dag eens kwam, Margreet,
dat ik stond, aangedrukt tegen de keuze
waaraan het leven hangt—zou jij mij dan
steunen van uit je hart”—en jij niet spreken
kon, maar knikte van ja?—dat was 't niet waar?
(Margreet knikt zwijgend.)
Het heugt je nog. Nu is die dag gekomen.
Help mij Margreet. Ik heb de keus gedaan.

MARGREET Vader.... Wat gaat ge doen?

MORE Ik ben gedreven
naar wat ik wou ontgaan. Al mijn beleid
heb ik gebruikt, mijn boot voorbij te sturen
aan deze klip, met al mijn kracht gestreefd
den greep t' ontkomen, die zich om mij knelt.
Vergeefs! ik had sinds lang met eigen handen
de ketenen gesmeed waarmee het lot
mij binden zou.

MARGREET Van dat g' u verbondt aan den koning, broeide
de botsing aan de kim van elken dag;
komen moest zij als zijn zelfzuchtige driften
schuimend zouden bijte' in den breidel van
uw wil.... wij wisten 't.... Dikwijls vreesden wij
wat ging gebeuren. Maar ge hebt den band
verbroken, die u aan den koning bond....
ge zijt weer vrij.... ik dacht u veilig.... vader,
wat dreigt ons nog?

44

MORE Ik heb den band verbroken
die m' aan den koning bond, maar niemand kan
den band ontbinden tusschen hem en zijn
verleden: 't weefsel van zijn vroeg're daden
omwikkelt hem voor goed.... Hoe hooger 'k steeg,
hoe vaster mij de vorst in zijn vertrouwen
omvatte, als in een tooverring, die zich
nooit meer ontsluit waar hij zich heeft gesloten,
des te minder kon zijn koningswil dulden
dat ik mij loswrong.... poogde het te doen....
Toen in zijn sterke lijf de sterke lusten:
wulpschheid, heerschzucht, gelddorst, uitbraken en
het teer gewas wegvraten der belofte
van zijn groene jeugd, toen moest ik gaan,
wilde ik niet, blijvend, mee schuld drage' aan daden
die ik verfoeide,—of tusschen hem en mij
oproepen d' erge botsing, die zou voeren
tot mijn vernietiging. Die te ontwijken
ben ik gegaan: ik ging vergeefs, Margreet.

MARGREET Wat wil hij nog?

MORE Aanzien en rijkdom stroopte ik mij
als waardelooze vodden van het lijf
en waande een poos den greep te zijn ontkomen,
reeds knellend om mijn hals.—'k Herademde!
Maar 't onweer drong weer op, geduchter dan het
eerst was geweest.... Toen wist ik mij verloren....
Ik wees het je, maar je wilde niet zien....

MORE Mijn dapper kind, nu staat
de booze wolk vlak boven onze hoofden:
nu moèt je zien. De koning eischt een eed,
die zijn leugenbond met Anna vat
in gouden lijst van wettelijke wijding,
en een and'ren, die hem verheft tot hoofd
der kerk van Engeland. Ik kan die eeden
niet zweren, mijn geweten wil het niet.

MARGREET Wat zult ge....

MORE Ik kan niet verder uitwijken,
en mijn weig'ring raakt den koning in 't hart;
want om zijn wil door te zetten behoeft
hij steun van allen, wier woord in de schalen
der openbare meening weegt:—wie niet
met hem meespringt over de hinderpalen
van wet en zede en goddelijk gebod,
wordt zelf, een hinderpaal, omvergehaald.
Hem blijft geen keus, als mij geen keus blijft. Hij
moet mij vernielen, misschien tegenwillig,
zooals ik tegenwillig moet trotseeren
't zwaard zijner macht.

MARGREET O waart ge nooit in dienst
getreden van den koning! Hadt ge nooit
voor hem 't vrije leven van den geleerde
vaarwel gezegd, waarnaar uw hart bleef hunk'ren
als een schelp naar de zee.... Hem offerdet
ge de rust der dagen, de slaap der nachten,
't zoet verzamelen met ons,.... voor hem hebt ge
der zorgen last geschouderd, haar gedragen
van jaar op jaar, en nu....

MORE Margreet, spreek zoo niet verder;
je weet niet wat mij dreef in 's konings dienst.
Ik wil je alles toevertrouwen, kind,
dat je moogt zien hoe wat nu gaat gebeuren
met diepe wortels vastzit in 't verleên.—
Heerlijk waren de dagen mijner jeugd!
de luchten trilden van de nieuwe leuzen,
die d' ontwakenden toeriepen elkaar.
Boven de grenzen uit van land en taal
werd een zuivere broederschap geboren;
strijdbroederschap tegen al wat het blijde
leven op Gods lieflijke aarde ontwijdt:
domheid en wreedheid, breidelooze zeden
en blind geweld. Eén hoop beveugelde ons:
niet maar de kerk, neen, d' aarde zelf, de menschheid
te zuiveren door de macht van den geest.
Sommigen onzer verdiepten zich zoo
in de zinnige woorden die ons tegen-
fonkelden uit de lang verzonken tijden,
dat zij tot zoete levenstaak verkozen
die te reinigen van der eeuwen stof.
Mij gaf natuur een zin, die zich niet kon
gansch in vervlogene schoonheid verzinken,
maar zich van haar beurde naar onze dagen,
om die schooner te maken, kon het zijn.
Ik zag der tijden drang, den harden nood
der arme duizenden, die hulploos zwerven,
verjaagd van hof en erf;
'k zag goud dorst in de grooten mensch'lijkheid
versmoren, de kleinen zich, gelijk wormen
gemarteld, winde' in kronkels van den nijd.
Ik zag de vrouw in lediggang vermorsen
haar reedlijke vermogens en haar hart,
een weeldepop, of als lastdier beladen
overzwaar, zwoegen naar den dood. Ik zag
alom de ongelijkheid van bezit,
als de grond van de algemeene krankte
die 't lichaam aanvrat van de christenheid.
—Maar ook zag ik het menschelijk vernuft
opendwingen, een geweldige beitel,
de geheime bergplaatsen der natuur.

Ik zag de aarde grooter worden: voor
onze verbaasde, opgetogen oogen
nieuwe deelen van haar verschijnen, als
trok morgennevel op over de wereld.
En toen rijpte het droomgezicht in mij;
uit vele wortels groeide het omhoog....
Land van geluk en minnelijk verkeer
der menschen, van vrede die zal omranken
hun dagen, als 't bezit gemeen zal zijn
van de goederen des levens, en geen mensch meer
om geld zijn broeder misbruikt en verdrukt,
als allen samen maken wat behoeven
allen tot leven,
lieflijke velden van Utopia,
lachende huizen tusschen groene tuinen,
lachende kinderen die geen vrees kent,
blinkende scharen van mannen en vrouwen
edel van leden en zuiver van ziel:
eens zult ge zijn, ik weet het. Maar wanneer?
Hoe zal de menschheid haar weg tot u vinden?
Ik kan 't niet zien.—In mijn hoopvolle jeugd,
Margreet, waande ik een weg te weten: daarom
trad ik in 's konings dienst.

48

MARGREET Vader.... ik zie
uw hoop.... den koning.... hem wildet gij winnen,
voor de wet winnen van Utopia....

MORE Een vriend van 't nieuwe weten leek hij, wien het
dienden minlijk gezind—en toen hij was gekroond,
wendend den steven van zijn vaders banen
naar recht en vrede weg. Hij riep mij tot zich,
en het snijdend woord mishaagde hem niet,
waar ik de euvelen van de gemeenschap
mee openlei. Zoo werd mijn waan geboren,
—uit verlangen en hoop werd die geboren—
dat hij de heerscher was, verkozen om
menschheid op den weg van geluk te voeren,
zoo ik hem steunde. Heerlijk door mijn leden
welde een vloed toen van duizelig geluk.
Maar ook verhief zich door het bloed de stem
der neiging, en fluisterde mijn hart toe:
„de staatsdienst is het graf der vrijheid”, en
uit nog dieper gewelven rees omhoog
woord'looze maning, zoodat ik mij wist
op een verraderlijke zee te wagen,
die mij niet weer zou geve'.... Een dag, een nacht,
en nog een dag en nacht heb ik gestreden
tegen mij zelf: toen overwon dat hunk'ren
naar 't menschengeluk en die hoop. Ik ging
tot den koning. Dien dag bracht ik aan 't wank'len
de steen die mij verplettren gaat. God weet het,
ik was niet karig met mijn kracht. Den boog
van mijn vermogens spande ik dag aan dag tot
het uiterste,—en 't scheen in 't eerst, als neigde
het hart des konings naar mijn raad.... Niet lang....
't was 't gloren van een valsche dageraad,
waarop een somb're nacht van onrecht volgde...
bedrog.... geweld.... Ik heb het doel gemist...
De hoop die ontlook aan mijn morgenhemel,
is sedert lang verwelkt; ik zelf
ga door dwingelandij gebroken worden.
Ik zie de baan niet naar menschengeluk,
ik weet den zin niet van mijn eigen leven:
moge 't een and're wezen, dan nu schijnt!
Maar één ding weet ik: wat mij dreef in jeugd,
te doen als ik deed, dat drijft mij ook nu.
Niet allen kunnen strijden op één wijs,
noch kan op d' eigen wijze één altijd strijden,
maar één ding doet allen die strijden nood
t' allen tijde voor meer gerechtigheid
en meer geluk op aard: zich zelven niet
te zoeken, de zoete dingen van 't leven
niet liever te hebben dan 't klaar gebod
van d'innerlijke stem. Dit ééne weet ik,
en zoo zal 'k doen, Margreet.

49

MARGREET O ik ben blij
dat ge zijt als de heil'ge martelaren
en d' oude helden... ik heb u zoo lief...
vader, ik kan niet zonder u....

MORE Mijn hart,
een macht oversterk dringt tusschen ons beide
en maakt d'omstreng'ling onzer armen los.
Wij moete' uiteen. De zoete wenning die
de jaren tusschen ons al vaster vlochten
wordt nu ontknocht. Wij zullen niet meer gaan
samen door 't bosch in den herfstklaren morgen,
als de lage zon 't laatste knetterblad
rosgoud doet gloeien onder schuinsch gestraal.
En als de lente komt, zal zij ons niet
meer dwalen zien, het avondrood in d'oogen,
langs 't slingerpad dat de rivier bezoomt,
en huiswaarts keeren als de vogels zwijgen,
vol vredige gedachten, arm in arm.
Wij zullen niet meer, onze hoofden samen
aandachtig buigend over 't oude boek,
waaruit heil'ge schoonheid en wijsheid stijgen,
voele' onze harten kloppen in één maatgang
van eerbiedige vreugd. Wij zullen niet
meer, in de ijle sfeeren der muziek
samen ontzweefd, werelden op zien deinen
en weer vergaan....
Ik daal waar de lente geen oogen heeft
en alle zachte lach en stemmen zwijgen,
en dalend breng ik droefheid over jou.
Arm kind, nu zullen je dagen voortaan
gedoopt zijn in de vale schaduw van de
alleenheid waarin ik jou laat.—Nu moeten
we sterk zijn, hart, en wat we al die jaren
beleden met de lippen, onze levens-
waarheid te zijn, moet het hange' onzer schouders
weer richten overend.
Moeder en zusters zullen mijn zin zwaar
maken, d'armen, met bidden en vermanen
dat ik toch buige.... Zult jij stand houden,
en voor mij vechten tegen hun begeeren,
voor wat je weet in mij 't beste te wezen,
al gaat het om het leven zelf?
Kunt je 't beloven, hart?

MARGREET Ik kan beloven....
te trachten trouw te zijn aan den wil dien
g' in mij gewekt hebt....

MORE Dan ga ik gerust
den donk'ren gang in der gevangenschap.
Trouw hart, wij blijven samen, worden onze
lichamen ook gescheiden.... en mijn lieven
laat ik in zek'ren troost....

Dat nu een stem
mocht zinge' een dier verlangenzware wijzen,
waar 't hart zoo zoet op wegdeint.... ik ben mat....
(More zinkt vermoeid in zijn zetel achterover.
Men hoort Mercy in den tuin zingen.
Tegen het einde van het gezang ziet men haar).

MARGREET Hoor vader, Mercy heeft uw wensch geraden
gelijk zij pleegt zoo vaak.... het is de wijze
van het eiland glanzend over den vloed.

MERCY

Ver over de glinst'rende zeeën, verder weg dan het avondrood,
voorbij de klippen van strijd, en het bare strand van den nood,
voorbij aan de rots waar de winden van den haat worden uitgebroid
drijft het zon- en schaduwbeminde eiland van geluk op den vloed.

Zijn groene oevers ombruisen de oevers van groen kristal,
den zeezang echoot het ruischen van zijn dichten boomenwal.

Daar in het bosch wordt geboren het allerinnigst geluid:
de tortel koert haar bekoren-bewogene vrede uit.

Glanzende boomen dragen 't eener tijd bloesem en vrucht,
en door de bloeiende hagen gonst altijd zomergerucht.

Het dichte gewas der dalen buigt onder zijn gouden vracht,
en tegen de hellingen stralen de weiden hun gouden pracht.

Daar wonen de blinkende menschen met vrede-omlicht gelaat
door wien het gemeene wenschen als een stroom van kracht heengaat.

Hun spraak ruischt als onze gebeden, hun gang schrijdt als onze dans,
hun stem is een nest van zachtheden, hun oog een bad van glans.

Leven is altijd beladen daar met een geur van vreugd
als waar zomerwind vol genade hier somtijds ons hart mee verheugt.

In den morgen gaan blijde gezellen zingend tot het arbeidsfeest
dat lijf noch ziel zal kwellen, en dadendrang geneest.

En de uren der rust heenglijden door den toover menigvoud
van der schoonheid fonk'lend gesmijde, en het plechtig gedachtewoud.

De dood komt op lichte schreden, hij draagt een wit gewaad
en wie hij wenkt gaat mede, als een gast van een feest opstaat.

Hem woelt door het hart niet de wreede zorg om wees of hulplooze weeuw,
want daar heerschen de zachte zeden, heerscht de wet van de gouden eeuw.

Het veld en de wei en de bosschen, en de vruchten der zee en de wijn.
geperst uit de purperen trossen, daar het erfdeel van allen zijn.

53

Mijn en dijn hebben verloren hun rink'lende klank van metaal
en zoeme' in die zuivere ooren als zinlooze kindertaal.

O wisten wij waar u te vinden, land van gelukzaligheid,
voorbij aan de rots der winden van haat, en de klippen van strijd.

DIENAAR Heer Thomas, een bode van staat wacht buiten;
hij vraagt of ge gereed zijt.

MORE Zeg hem: ja.

DERDE BEDRIJF

54

More's vertrek in den Tower.

More, Kingston, gevangenenbewaker. Later Grynæus en Margreet.

KINGSTON Een jonkman, die al vele malen poogde
u te bezoeken' in uw gevangenschap,
—maar mijn bevelen bleven onveranderd:
„Laat niemand buiten zijn verwanten toe,“—
heeft eindelijk het langbegeerd verlof,
God weet door welke liste', of lang beleg
van wie hoog wone' in 's konings gunst, veroverd.
Zal ik hem bij u laten?

MORE Wie is het?

KINGSTON Simon Grynæus.

MORE Dat 's een naam die vaart
gelijk een frissche windstroom door de dompe
en maffe lucht. Laat hij gauw komen.

KINGSTON (tot den bewaker.) Roep
mijnheer Grynæus hier....

GRYNÆUS Mijn oude Morus,
hoe dikwijls trachtte ik tot u door te dringen....
ze lieten mij nooit toe....

MORE Het doet mij goed
de warme tintelingen van uw oogen
weer over mij te zien.... Kom, zet u hier.
Zie niet zoo droef. Wel was 't een luchtiger
verblijf, ons paviljoen te Chelsea, waar
wij samen te filosofheeren plachten,
terwijl zacht gerilte ons koelte toewoei....
maar de bloem der filosofie bloeit ook
tusschen de spleten van deze gewelven:

55

ruikt gij haar geuren niet?

GRYNÆUS Ik kan niet schertsen
heer Thomas: vergeef mij mijn beklemd hart.
'k Zie u, en vraag mij af: is hij het werk'lijk?
—dat sneeuwen haar, die vervallen gestalte,
dat vaal gelaat.... o wee.... heeft zoo de kerker
gevreten aan uw kracht?

MORE Mijn zoon, de kerker
kust met een adem die van 't lijf de kloekheid
breekt als de rijp een bloem.... zoo onverlet de
geest blijft, is 't onheil klein.... Mijn kinderen berichtten
mij over u, over uw trouwe steun
in hun verlatenheid: ik dacht niet anders
van u.... En hoe slaagde uw arbeid? hebt ge
dat manuscript ontward?

GRYNÆUS O Morus, spreek
niet van mijn arbeid: nietig schijnt mij, haatbaar
dat delven in de mijnen van 't verleden
naar edelsteenen, terwijl in 't vandaag
het licht van een steen dreigt gedoofd te worden
wiens flonkeringen ons verrukte', en al
om niet, neen, erger dan om niet.... Ik bid u,
laat mij uitspreken wat al sedert maanden
schrijnt door mij, telkens wanneer mijn gedachten
beroerden uw geliefde beeld. Niet ik
alleen, al uw vrienden, de mannen wier
wille' in één harmonie met uw wil samen
klonken, door alle levensjaren heen,
zij zijn bedrukt, niet omdat ge gaat sterven
maar om de zaak waarvoor. Het is hun zaak,
't is d' uwe niet. Ge moogt niet door de tijden
rijzen, een mart'laar van het roomsch geloof;
gij kunt niet willen dekken met uw dood
't verderf, dat dadig uw leven bestreed.
Erasmus bidt u door mijn mond, nog and'ren:
laat het daartoe niet komen, ga op zij,
buig voor den koning. Zijn wil is niet louter,
'k weet het, welt uit geen zuivre gronde' omhoog,
maar Rome's verzet tegen dien wil stroomt uit
een lichaam, stinkend van verderf.... O keten
u daaraan niet voor alle tijden vast,
door d' eenge daad, die men nooit kan herroepen,
nooit uitwisschen.... verwar den klaren zin
van uw leven niet door verbijsterenden
troebelen dood....

MORE Zoon, troebel en verbijsterend
zal mijn dood enkel zijn voor wie verwacht
d' uiterlijke verschijning met het wezen.
De dingen der wereld staan niet gelijk
gij meent, tot ijs'ren onverzoenlijkheden
verstard, tegenover elkaar. 't Wanneer
en waar, vult de hoekige, harde leuzen
met warme stoflijkheid: elk oogenblik
vervluchtigt zich en wordt opnieuw geboren
die levenswarme kern.
„Tegen den koning” beduidt thans en hier
niet vòr plundring en verdomming door Rome
maar verzet tegen.... een andere macht,
een erger dreiging voor het heil der menschen.
In dat verzet te vallen is geen logen,
tast d' essence van mijn leven niet aan.

GRYNÆUS O 'k weet het wel, ik weet het wel dat gij
rein zijt van hart, dat uw wil naar het goede
zich richt, van zelf, als een bloem naar de zon.
Wij weten 't, maar niet alle weten 't; Rome
zal uw dood munten tot het losgeld om
haar eigen verdoeming mee af te koopen;
uw martlaarschoofd, zoodra de beul 't laat vallen,
opraper' en dragen triomfantelijk
voor zich uit, dat van die gebroken oogen
de magische blik vele vrome zielen
weer bindt aan haar....

MORE Dat moet ik dulden, zoon.
In 't groote woelen van onze aardsche wat'ren
vloeien recht en onrecht nu alle dagen
dooreen. Er zijn geen vlekkelooze zaken
om voor te leven en te sterve': er zijn
zuiv're harten, die ook in zaak, beklekt
door mensch'lijke onvolkomenheid, omhelzen
hun hoogste levensdroom. Mijn vijanden
zullen zeker saamwerpen mijn verzet
tegen den koning, met alle ongerechtig-
heden, Rome verkankerend; u brengt
de opstand tegen Rome saam, in d' oogen
van wie niet goed onderscheiden door haat,
met de tuchtlooze wreede boerenbenden
die trokken roovend moordend Duitschland door.
Zoo kan elk van ons in verbond verschijnen
met wat hem meest mishaagt. Het mag ons niet weerhouden
te doen wat ons geweten wil.

58

GRYNÆUS Maar ook uw vrienden
misprijzen uw besluit. Ziet ge die blaam
van wie zoo warm u loofde' en graag u volgden
altijd, niet vóór u, een waarschuwend teeken
dat ge nu dwaalt?

MORE De blaam der lieve vrienden
bedrukt m' en breidt om mij een kille nevel
waardoor ik moeilijk aadmend verder ga:
Maar hij weerhoudt mij niet.

GRYNÆUS Kan niets weerhoude' u?

MORE Niets. Al de wat'ren van mijn wezen vloeiden
naar dit punt samen, om van hier den sprong
te nemen naar de rustiger gewesten
waar nieuw hun loop begint. Een langen tijd
groeie' onze dade' in ons om rijp te worden;
rijp zijnd, vallen zij af. Zij rijzen uit
de verborgene wortels van ons wezen,
en worden door der wereld zon en regen
gevoed. Om ze anders te maken zou
't zelf anders moeten zijn en al het andere.

GRYNÆUS Vaarwel dan Morus. O wee, dat de worm
van dit verdriet nu voortaan altijd knagen
zal aan 't beeld dat ik oprichtte in mijn hart;
hem die ik levend boven allen eerde
kon ik niet eeren in zijn dood.... Dat God u make
het sterven licht....

MORE En u het leven zoet.
Bedroef u niet, omdat mijn levenswil
verwongen zal verschijnen aan de menschen:
wij lijden nog, ook waar wij doen.—
Ik bid u, laat Erasmus weten dat
ik meende een andere te moeten schijnen
om dezelfde te zijn. Vaarwel. (Grynæus af.) Hoe zwaar
is 't vrienden te bedroeven!—Voor het eerst
gaat hij van mij weg onvoldaan, en armer
aan vreugde dan hij kwam.... 'k zag in zijn oogen
neerstrijken op de velden van zijn hart
de zwartgevlerkte vogel die daar lang
zal broeden: doffe smart van niet te kunnen
begrijpen de daden van wie wij minnen,
omdat ze zijn één wezen, een ander wij.
„Hij was een goed man, maar hij stierf voor Rome,
zijn dood maakte op zijn leve' een smet"—zoo zal
Grynæus mij gedenken, hij zelf zei 't,
en de gedachte voelen als een stekel
prieme' in zijn vleesch....

59

Ja zoo denken de menschen:
hun denken kruipt behoedzaam langs de banen
van het leven en houdt diens vaart niet bij.
Het bindt de dingen samen tot een vlot
en daarop zet hun traagheid zich, tevreden
voortdroomend, onbekommerd of de stroom
des levens ongestuim de lichte balken
weer uit elkander sloeg.—Of 't zoo moet zijn?

Of mijn denkingswijs in de vuist der velen
breken zou en hen laten, gelijk blinden
rondtastend zonder staf? Behoeven zij
starre gedachte-banden om daarin
de veelheid der verschijnselen te persen,
en de verand'ring vast te leggen, zóó
zichzelf beschermend van door over-veelheid
verbijsterd te worden? Wie zal 't mij zeggen?
Wie is er die het weet?

60

(Southwell, Palmer en Rich komen binnen.)

SOUTHWELL Mijnheer, wil onze komst vergeven: zij is
niet onze keus. 't Hooggerechtshof belastte
ons met een werk waarvan wij hopen dat
gij 't zult toerekenen die daartoe gaven 't
bevel, niet ons.

MORE Mijnheer de procureur,
wat wilt ge van mij?

SOUTHWELL Wij kregen de last
uw vertrek te doorzoeke' en mee te nemen
al wat wij vinde' aan boeken en geschriften,
om ze over te leggen aan het hof.
Vergunt ge dat ik d' onwelkome taak
seffens volvoer'?

MORE Ik heb niets te vergunnen
mijnheer. Men heeft mij niet gevraagd, toen men
mij pennen en papier ontnam, men zou
niet luisteren, zoo ik mij nu bezwaarde.
Voert gij uw opdracht uit.

SOUTHWELL Komt heeren, aan
het werk.

(Palmer en Rich zoeken in het vertrek en pakken de boeken en
geschriften bijeen die Southwell doorbladert; na eenigen tijd,
terwijl Palmer nog zoekt, wendt Rich zich tot More die rustig is
blijven zitten.)

RICH Heer Thomas, ge zijt wijs
en in de wetten van den staat geleerd,
vergun daarom, dat ik u voorleg eene
vraag die mij zeer vervult. Zoo 't parlement
tot koning van Engeland mij verklaarde,
zoudt gij mij dan erkennen als koning?

61

MORE Ja Mijnheer 'k zou u erkennen als koning.

RICH Maar stel nu 't geval, dat het parlement
een wet maakte die mij tot paus verklaarde,
zoudt gij mij dan als paus erkennen?

MORE Of
stel dit ander geval eens, mijnheer Rich,
dat het parlement door een wet verklaarde
God niet meer God te zijn, zoudt ge u achten
gebonden door zoo'n wet?

RICH Neen toch mijnheer:
geen parlement heeft in geest'lijke zaken
te binden macht.

MORE 't Is als gij zegt, mijnheer.

(Southwell die aan 't einde scherp heeft toegelisterd maakt
een beweging van teleurstelling; dan wendt hij zich tot Palmer
en Rich en beduidt hun dat zij kunnen vertrekken).

SOUTHWELL Wij hebben onzen last volvoerd, mijnheer,
maar vergun mij, eer ik ga, nog een woord
met u te spreken.... Ge zult weldra moeten
verschijnen voor het hof.

MORE Ik weet het.

SOUTHWELL Weet
ge ook, waarom 't een vol jaar duurde, eer ge
werd voorgeroepen?

MORE 'k Meen het te begrijpen,
maar weet het niet.

62

SOUTHWELL De koning wilde u

redden, tegen u zelven u beschermen:
achter het fronsen van zijn ongenade
leeft in zijn hart nog de lach van zijn gunst.
Hij hoopte, dat g' in eenzaamheid hervinden
u zelf zoudt, tot u inkeeren.... Zijn oor
boog gretig naar het eerst gemurmel over
dat zou stijge' uit de lang bevroren wellen
van uwe trouw.... nog buigt hij luistrend over....
Maar 't is nu gauw te laat.... Ge zwijgt, heer Thomas?

MORE Spreken valt te zwaar.

Ik zou den koning en mij zelven gaarne
besparen wat nu komt, maar mijn geweten
verbiedt mij te doen gelijk hij verlangt.
Is u dat nieuw?

SOUTHWELL De koning laat u weten
dat hij, wanneer het oordeel is gevallen
niets meer vermag, om....

MORE De koning kan weten
dat ik het oordeel, wanneer recht en wet nog
gelde' in zijn rijk, met gerustheid verwacht.

(Southwell maakt opnieuw een beweging van teleurstelling en
loopt eenige malen het vertrek op en neer, dan wendt hij zich op
nieuw tot More.)

SOUTHWELL Ik kan zulk een halstarrigheid niet vatten,
in een vroom christen, mijnheer More, als gij:
ge staat alleen met uwe weig'ring tegen
alle bisschoppen; gij, een leek,
werpt door dit weig're' een blaam op hun gedrag
in geestelijke dingen; matigt u
een oordeel aan over hen wien ge zijt
gehoorzaamheid in zaken des geloofs
verschuldigd.... ik begrijp u niet....

63

MORE Mijnheer,
daden te oordeelen was eens mijn ambt,
het is 't niet meer; in de harten te lezen
komt mij, een feilbaar mensch, niet toe. Ik volg
den weg, dien 'k voor den goede houd, de eeden
weig'rend, en neem aan dat de bisschoppen
ze zwerend, gaan den weg die hun geweten
hun zegt te gaan....

SOUTHWELL Weet ge wel dat uwe liefste
vrienden uw koppigheid betreuren? Zij
achten 't onwaardig een verlichten geest,
zich zoo te klampen aan een vorm, als gij doet
in deze zaak....

MORE Mijn vrienden hebben mogelijk
mijne redenen om te weig'ren niet,
noch ik de hunne, om voor den eisch des konings
te buigen 't hoofd.... Er zijn tijden, mijnheer,
waarin wie dachten in de levenszee
bijeën te blijven, door machtige winden
worden verstrooid en elk voor zich moet zoeken
veilige reede. Dit is zulk een tijd....

SOUTHWELL Wat waant ge toch weigerend te bereiken?

MORE En zoo alleen de vrede van 't gemoed,
lijkt u dat zoo gering een ding, dat ik
daarvoor het restje van mijn aardsche dagen
niet ruilen zou?

SOUTHWELL Ik ben verbaasd te hooren
dat wie zoo teeder aan de zijnen hing
als gij, dien vrede proeven kan, terwijl
uw kind'ren zich om u van angst verteeren.
Zeg mij, Morus, verstoort nimmer uw vrede
gedachte aan hun onvree? Dan moet zij
zich, naar mij dunkt, hebben gehuld in dikke
mantel van zelf-genoegzaamheid....

64

MORE Mijn kind'ren
kunnen niet willen dat ik mijn geweten
geweld aandoe voor hen....

SOUTHWELL Uw kinderen
billijken niet uw redeloos vasthouden
aan 't onzalig besluit. Zij kozen niet
uw zijde.... niet één hunner koos uw zijde....
uw lievlingsdochter zelve, d' edelste
loot van uw stam, schaart zich tegen haar vader:
zij deed den eed.

MORE Ik ried haar die te doen.
Wat één betaamt, is niet voor allen goed:
zij, jonge vrouw en moeder, kon 't niet dragen
van man en kleinen gescheiden te zijn....

SOUTHWELL (na een stilte) Ik moet nu gaan, mijnheer. Ge moogt bedenken
dat wij weer zullen samenkomen waar
mijn ambt den toon van zachte overreding
en hartelijken aandrang mij verbiedt....
Nu ik verzekerd ben van uw verstoktheid,
zal het mij lichter vallen voor 't gerecht
de volle lengte en breedte uit te meten
van uwe schuld.... Tot wederziens, mijnheer. (Southwell af.)

MORE De laatste poging....
Heden en hier werd mijn vonnis geveld....
de plompe Rich en de geslepen Southwell....
een vreemd verbond.... Hoe velen hebben zoo
hun krachten beproefd op de taaie vezels
van dit half-stukgereten hart.... De koning
schaamt zich, 't grijze hoofd van zijn ouden dienaar
te doen neerrollen langs de trappen van
't schavot.... wist ik voor hem en mij een uitweg....
maar 't moet geschieden....

KINGSTON Morus, ik ben blij
de bringer te zijn van welkome tijding;
uw dochter Margreet kreeg verlof u te
bezoeken.... zij zal daadlijk hier zijn,.... zie,
daar is zij al....
(Margreet komt binnen en werpt zich in de armen van More.)

MORE Mijn trouwe kind!

MARGREET Mijn vader!

MORE Had ik geweten dat die vrucht voor mij
te rijpen hing aan den boom van vandaag,
hoe zouden mijn gedachten lang te voren
daaraan hebben gefeest!

MARGREET Het heugt mij niet
dat ik hier groeide....

MORE Een geur als van jong gras
omhing de laatste maal je haar en kleedje....
Dat was mijn zomer.... tot vandaag.... Nu ligt
zeker het versche hooi al op de weide
gespreid voor 't huis nietwaar? Lief hart, hoe leven
de onzen?—je gezicht is klein en strak....

MARGREET O laat mij zoo nog blijven zonder spreken....
Ik voel de zwaarte der beklemming wijken,
mijn angst wordt een onwezelijke droom.
Hier is het goed en vrede.... o kon ik blijven
hier bij u, vader.... Schuilen bij u.... Vader,
ik ben uw eigen kind niet meer.... ik kon
mijn woord niet houden, de onzen te steunen,
ik had geen kracht meer, ik tast zelf naar steun....

MORE Geen stam zoo welgeworteld, of een wind leeft
die hem omwerpen kan.... geen menschehart
zoo sterk, of een smart kan het overstelpen....
Maar de ontwortelde stam blijft geveld,
en dapper richten zich weer op de harten.
Verhaal, arm kind.

MARGREET Sedert mijn kleine liev'ling
gestorven is, die ons omschaduwde leven
licht maakte met zijn zilv'ren kinderlach,
heb ik mijn kloekheid niet teruggevonden.
Mijn goede William houdt, met liefdesterke
armen, zooveel hij kan, mij op de helling

tegen naar zwart gepeins; hij draagt geduldig
dat hij mij niet over u troosten kan.
Dance heeft door angst en bezorgdheid verloren
de speelschheid die haar zoo gevallic maakte,
en sluipt een stille schim, door 't stille huis.
.... Mercy is krank.... De jongens gaan en keeren
bedrukt van uitzicht, want de ooren blijven
doof voor hen en de deuren dicht. Onze arme
moeder weeklaagt en jammert dag en nacht:
„Thomas, Thomas, wat doet g' ons allen aan,
hartlooze man”—in 't huis dat voorheen zoemde
van blij arbeidsgerucht en levensvreugd
hoort men nu enkel haar snikkend geklaag
door de beklemming van de stilte scheuren....

67

MORE Twijfel te lijden,
lang dobb'ren op onzekerheid,
maakt harten altijd flauw. Een steun
komt nader, hij is ons al zeer nabij:
dat wat onherroepelijk is en blijvend.
Nog een weinig geduld, mijn kind....

MARGREET O vader,
zoo wij maar eenig waren, zoo maar allen
van ons als zeker zagen dat ge doet
wat goed is, al kunnen zij 't niet doorgronden,
en om u heen vlochten een ring van trouw,
't zou niet zoo vreeslijk zijn,—maar 'k sta alleen,
altijd alleen tegen hun klagend vragen
waarom ge toch 't zoete leven wegstoot
van u: hun smeeken maakt mij zoo ellendig,
of ik u niet omstemmen kan, die 't dichtste
leefde aan uw hart, hun verholen verwijten
dat ik het nog niet deed....

MORE Mijn dierbaar kind,
't is liefde die hen drijft: zij is niet ziende,
maar ook blinde liefde stemt zacht ons hart.
Geduld: misschien gaan hun oogen nog open.
O 'k weet het wel, het is voor jou het zwaarst....
Is er dan niemand van de oude vrienden
wiens vaste lichte hand de zwakke stengel
opbinden kan van hun slaphangend hart?
Is er niemand, Margreet?

68

MARGREET Ach vader, die
ons bleven trouw—en het zijn er maar wein'ge—
zuchten, en wenden 't hoofd af als wij spreken
van u.... Zij willen onze smart niet met
het koude ijzer van hun blaam beroeren
maar zij begrijpen niet, wat u beweegt....
er is niemand meer, die u steunt....

MORE Mijn kind,
wees daarom niet verdrietig: niemands steun
kan mijn stam tegen den windvlaag beschermen
die mij omwerpen gaat. O waarom springt
je hart telkens zoo schichtig voor de waarheid
wier schaduw valt voor onzen voet, opzij?
Zie haar aan: zij is niet verschrikkelijk
zoodra je haar aanziet met vaste oogen.
Is de dood zulk een vreeslijk kwaad voor mij?
Ik ben sinds lang nog maar van hem gescheiden
door een dunne en ijle mist. Tweemaal
sedert ik hier kwam scheurde die: ik zag
zijn rustomkransd gelaat over het mijne
gebogen en voelde geen vrees.... wèl lichte
droefheid toen 't weer verdween....

MARGREET O spreek niet zoo,
ik kan 't niet hooren.... Vader, mijn hart is
sinds ge weg zijt, zoo dof en zwaar geworden....
ik kan niet verder leven met dat doffe
bezwaarde hart! O dat ge 't nemen kondt
tusschen uw hande' en met uw warme adem
weer daarin wekken d' oude heerlijkheid
van hoogen drang en gloed. Die is nu dood.
Moed is in mij dood.... o ik bid u, help mij, vader,

69

geef mij een levenswoord, geef mij een woord
dat ik dag en nacht als een warme zachte
troost kan drukken tegen mijn borst, en voelen
dringen zijn kracht in mij....

MORE Zoo'n wonderwoord
groeit hier op aarde niet, dochter Margreet:
het hart wekt in de woorden warm getril
van leven, door zijn eigen levenswarmte;
is het zelf kil dan blijven z' in hem slapen
als zaad in hard-bevroren aard.... Mijn kind,
niemand kan voor een ander wezen voeren
de worsteling tegen een smartgolf als
jou overmocht; dat moet hij zelf, zijn eigen
kracht moet hem weer oprichten.... Ik kan niets
dan zóó je handen streelend, zachtjes zeggen:
hef je hart op naar d' oude helderheden,
zij stralen nog....

MARGREET Ik kan het niet.... ik kan
niets voelen als die doffe zwaarte, en scheurt die
de scheuten van een vreeselijke pijn....
vader.... heb medelijden met ons.... Laat
ons niet zoo achter.... morgen is de dag....
Laat ons niet zoo verloren achter, vader....
ik smEEK u, doe den eed....

MORE (na een stilte) Ook jij, Margreet....
nu breekt de laatste staf waarop ik leunde
doormidden.... waarom heb je dat gedaan....

MARGREET Vader....

KINGSTON (binnenkomend) Vrouw Margreet, de tijd is om.
Ik liet u blijven tot het allerlaatst,
maar de poorten moeten gesloten worden:
ik bid u, maak een kort vaarwel.

70

MARGREET O vader,
moeten wij dan zóó scheiden....

MORE Mijn arm kind,
het moet, en langer waar alleen verlenging
van onze pijn. Kus moeder goedendag,
groet maag en vriend van mij, zeg hun te dragen
een moedig hart, en te roeme' in de waarheid:
dat is het heil. Dank die mij diende' in trouw,
en de geburen, wier hulpvaardigheid
mijn hart dikwijls verheugde: geef hun allen
minlijke groet.... Treur niet te zeer, mijn kind:
wij zullen elkaar weerzien waar vreugd bloesemt
uit alle droefheid, alle aardsche zwakheid
gelouterd wordt tot kracht.

MARGREET Vergiffenis....

MORE Mijn lieve hart, er valt niets te vergeven:
het moest zoo zijn.

(Margreet met Kingston af. More na lang zwijgen.)

 Kom nu, mijn laatste vriend,
kom dood en maak dit kranke hart gezond....
Ik kan niet meer.—

Mijn vrienden zoeken mij te wringen in
het enge keurs van hun partijd'ge meening;
zij wenden zich in wrevel van mij af
omdat hun wil niet mijn kompas kan wezen.
Voor de mijnen ben ik een steen geworden
waaraan hun voet zich stoot.... Mijn liefste kind
hoort als een vreemd en onverstaan rumoeren
het kloppen aan van mijn hart.... Eenzaamheid,
ik zag u lang genaken, eenzaamheid,
en voor u sidderde mijn hart terug
dat maar gedijt, wanneer het houdt één maat
met and're harten.... sidderde terug
als het u hoorde spoken door mijn hoofd,
en kon u toch niet, kon u toch niet vliên....
ge zijt gekome': onder uw looden hand
krimpen mijn schouders en huivert mijn hart.

71

O dat een vrouw nu komen mocht tot mij,

die sinds lang van mijn gemoed alle paden
kende en trad tot de gronden van mijn hart....
't zou zoet zijn in haar oog te lezen dat
ik deed gelijk haar vertrouwen verwachtte,
haar warm begrijpen als een luwe wind
te voelen zacht mijn wang omspelen, drogend
op mijn gelaat de klamheid van den dood....
Else en ik hebben in verscheiden sfeeren
altijd gewoond.... een menscheleven lang
weet ik het, heb het zonder wrok gedragen....
arme ziel! waarom drukke' uw enge grenzen
vandaag zoo zwaar?.... Mijn hart had één vertrouwde:
als ik mij tot haar wat'ren overboog
vond ik mijn wil verzacht, verinnigd weder
in 't lout're willen van mijn liefste kind....
Nu zendt de ziel van mijn Margreet omhoog
een ander beeld.... ik kan niet meer, mij spieg'lend
in haar klaarten, denken: 't is wel met mij....
Zij en Erasmus stonden mij het naast
van alle wezens.... Nu denkt hij aan mij als
aan een afvallige; de tijding van
mijn sterven zal den stervende vervullen
met bitterheid.... 't Is droef te weten dat
wij tweegespan die zoo lang najaagden
eenzelfde waarheid, den dood in gaan dragend
tot elkander een wrevelig hart....
Mijn leven schijnt een zinnelooze leegte
en ik kan niets denken als droefenis.

O diepe zeeën, wijd-zwellende landen,
begroeide ruigten tusschen ons, niet gij
hebt mij van mijn oude genoot gescheiden,
niet gij doet mij hem voelen ver en vreemd.
IJzeren grendels en dikke gewelven
van ongehouden steen, en tralies die
onwrikbaar donkert tusschen mij en vrijheid—
ik ben ellendig, maar niet door uw macht.
Smaadlijke dood, die dreigend vóór mij staat,
bijl dien ik zweven zie boven mijn hoofd,
het is de vrees voor u niet, die mij martelt,
maar dat ik eenzaam sterf.

O welk een vloed,
welk een zaligheid van zongouden licht,
zou stroomen langs de vaalheid dezer wanden,
zoo ik maar wist, dat ergens in de wereld
andere harten neigden met mijn hart;
neigden in één wil, ééne hoop, één blijheid....
Oude honger, hunkering ongestild
naar een broederschap, die ik nauw kan denken,
waar ik geen naam voor weet, doorwoelt ge tot het einde
dit dwaze hart?

Ge wordt nu haast gestild;
ziedaar: de gemeenschap der heiligen
gaat voor u open.... zijt ge nòg niet blij?
neen nog niet gansch: de gemeenschap der menschen
die haar wortel en stam is, stoot u uit.

Welk een vreemd lot is mijn lot! Tot de menschen
voelde ik mij vroeg getrokken als een golf
getrokken voelt om tusschen andre golven
zich op te lossen in hun reidans. Maar
ik bleef altijd eenzaam onder hun scharen
in 't allerdiepste, want ik vond er geen
die wilde met mijn wil, zag met mijn oogen,
die dacht als ik dacht dat de schande' en smarten
niet kome' uit God, maar uit de maatschappij,
en met mij wilde voorwaarts dringen naar
waar smart en schande overwonnen worden....
eenzame wil, eenzame golf, ga onder....

Er zijn er die zullen brande' om mijn naam
de wierook van hun lof, en zullen stemp'len
met het merk hunner waarheid mijn gedachtenis....
Ach, zij hebben zich nooit gebogen over
de bronnen van mijn hart, nimmer hun ruischen
vermoed.... eenzame golf, eenzame wil....

Hoe droef-misvormd, Thomas More, zal uw beeld
voortleven in de spiegeling der tijden,
onkenbaar verwrongen door lof en blaam,
gelijk een onbegrepen melodie
tot zinnelooze verwardheid verkeerend
door plumpe druk van ongevoel'ge hand.
Mij walgt daaraan te denken.... Eenzaam, eenzaam
ook in den dood....
Zoo ik maar wist dat eens
liefdevol-begrijpende gedachte
zou heenbuige' over mijn herinnering,
ik zou zoo hongerig niet sterven....

Ach,

kon ik een mensch uit d'ongeboren tijden
den sleutel reiken tot mijn binnenst hart!
Ja, had ik, gelijk dichters doen, mijn wezen
gebed tusschen bloesems van schoone droomen
waar het doorheen scheen, blinkend zacht voor wie
dieper doordringen dan de eerste blik,
en langer wijlen.... Maar dat kon ik niet....
Ik heb het diepste hunk'ren van mijn ziel
niet met der schoonheid zilverdraad doorweven
maar gestikt tot een bruin en nuchter web....
Tusschen de bladen der Utopia
daar leeft mijn wezen, als des dichters wezen
in zijn gedicht....

En zal dan daarin niet

mij vinden wie mij zoekt? Zal hij 't wanbeeld
niet afwerend, waartoe menschen mij maakten,
mij oproepen uit wat ik heb gewrocht?
O ja, dat zal hij.... eenmaal komt een tijd
dat wat nu schijnt een nest van speelsche droomen
voor vele' als klare levenswaarheid staat,
waartoe hun voeten zich in maat bewegen
waarnaar hun armen zich strekke' en hun hart....
O Kommunisme, als de wil tot u,
een stormwind, zwelt door de wouden der menschheid,
dan wordt mijn wil begrepen en bemind....

Verre vriend die mij toelacht door een mist;
ik kan uw aangezicht niet zien, de tijden
breiden hun nevel tusschen u en mij,
maar 'k voel uw hand vol mild begrijpen tasten
naar den klof van mijn hart.... ge vindt het, ge
buigt over mij zooals een ouder broeder
over zijn jonger broer; ge leest mij, onze harten
neigen te zaam.... O zoet geluk, ge komt,
zoete broederschap, ge komt eens voor mij....

De eenzaamheid, die mijn denken omhulde
met looden kap, is weg, mijn bloed stroomt vrij.
Door de donkere schaduwhoeken zie 'k
de lichte, vriend'lijke gestalten zweven
van maag en vriend.... Zoete herinneringen
omzoemen mij, uit uren dat ik voelde
in liefde met de menschen zoetst-verzaamd.

O zacht-geogde vriend dier verre tijden,
gij hebt den steen der eenzaamheid getild
van mijn gemoed.... Ja de gedachte aan u
zond God mij, dat niet met dat hongerknagen
in 't hart, 'k zou scheiden van zijn lichte aarde.
Nu ben ik weer blij, dat ik heb geleefd....
Mijn ziel verkwikt een wonderzoete vrede,
die ik in lang niet had gevoeld....

KINGSTON Mijn oude
makker, het eind van uw gevangenschap
is eind'lijk—o zij 't einde goed—gekomen;
ge moet morgen verschijnen voor het hof.

MORE Het eind wordt zeker goed, Kingston: 'k zie morgen
dagen met een gerust en vrolijk hart.

De Theemskade bij Londenbrug. Nacht. Aan gindsche zijde van de brug aan den anderen oever, ziet men flauw de omtrekken der stadspoort.

William, Grynæus, later Kingston, Margreet en de nar.

WILLIAM Hier zijn wij waar wij moeten wezen: dit is de afgesproken plek.

GRYNÆUS Kingston is er nog niet....

WILLIAM Maar hij komt zeker: dat 's er een van het soort die hun woord gestand doen. Hij en gij Simon, bevriende' ons nog; al d'anderen verstoven na dien slag.... De nacht is geurig....

GRYNÆUS Ja, door de zoelte hangt een geur van vlier....

WILLIAM Hoe genoot hij de zomerzoete geuren van zulke nachten.... Ach Simon, ik kan het niet gelooven....

GRYNÆUS En toch is het waar: van ginds-af ziet, verschole' in fulpen duister zijn bloedeloos hoofd op ons neer....

WILLIAM Afgrijslijk.... o dat we enkel d'arme geknotte romp begraven mogen, en moete' overlaten het edelste ten prooi....

GRYNÆUS Stil, ik hoor schreden. Wie komt daar?

KINGSTON William Kingston. Zijt gij het, mijnheer Grynæus? Is niet William Roper met u?

WILLIAM Hier ben ik Kingston. Dank dat gij gekomen zijt.... wij hunkeren te hooren.... En toch.... mijn hart huivert.... O Kingston, hoe ging hij op?

78

KINGSTON Blijde als een kind, dat huiswaarts naar moeder keert, en even gerust. Maar o vrienden, de schande.... o de schande.... Hoe kan één van ons die daarbij was, nog het licht verdrage'.... Een getuig'nis, gevlochten uit dikke en drieste leugens hebben zij gedraaid tot den strik, om mee te verworgen den nek, die het nobelste hart van England bond aan het beste brein.... Hoordet g' op welke gronden het vonnis werd geveld?

WILLIAM Alleen geruchten. Men zegt, een gekocht getuige zwoer, dat hij vader had gehoord betwisten, en honen 's konings kerkelijk opperrecht. Is dat waar, Kingston?

KINGSTON Ja, Judas' geslacht is nog niet uitgestorven.... ik wil trachten geregeld te verhalen, maar de woorden stokken mij in de keel.

WILLIAM Zeg eerst of vader 't band zijner zwijgzaamheid verbroken heeft. Opende hij hun, waarom zijn geweten te zweren hem verbod?

KINGSTON Ja William, en de reden was als wij konden verwachten van een man gelijk hij.... Kon ik in woorden uitdrukken welk gevoel alle, ook de rechters deed opstaan toen hij binnen werd gebracht! Het was geen deernis met zijn lijdend wezen, zijn gebogen gestalte, moeizaam gaande geleund op eenen stok.... het was ontzag voor een milde majesteit, uitgerezen boven het leed.... Toen mijnheer Audley alvoor

79

d' aanklacht te lezen Morus heuschelijk
begroette, en bood voor 't laatst in naam des konings
vergiffenis, hoopte ik even dat hij
had toegestemd te zweeren, en 't zoo tusschen
hen was gekomen overeen. Maar rustig
klonk reeds zijn antwoord door de zaal:
„Mijnheeren rechters,
ik ben den koning zeer erkentelijk,
maar bid tot God, dat hij in zijn genade
mij helpe in mijn gezindheid te volharden
tot dit flakkerlicht wordt gebluscht.”

Toen wist ik
dat hij zijn leve' in handen van de rechters
legde, en niets hem redden kon, dan mogelijk
hun manhafte moed.... ik oude dwaas hoopte
daarop....

GRYNÆUS Ge wist toch dat de koningin
zijn ondergang gezworen had.... haar willen
reikt ver.

KINGSTON De rechters zetten zich, en mijnheer Southwell
las d' aanklacht voor.... Gij kent de punten?

WILLIAM Ja.

KINGSTON Toen hij gedaan had, kreeg uw vader 't woord
tot zijn verdeed'ging, zittend, want hij had een
zetel verzocht, zeggend zich te gevoelen
te zwak om lang te staan.... Langs d' eerste punten
gleed hij met korte woorden heen; gekomen
tot de hoofdzaak,
zei hij nadrukkelijk, nimmer te hebben
gezocht, één mensch met woorden te bewerken
den eed te weigeren, noch één ontsloten
de gronden van zijn weig'ring. God kwam het toe
en God alleen, de gedachten te richten,
geen aardsche rechters mochten 't doen. Daarom
bestreed hij, dat hij door te zwijgen zich
verraderlijk tegen zijn koning keerde,
en zou het bestrijden zijn leven lang.
Hier zag hij rond; zijn stem was weker toen hij
voortvoer: „Ik heb in deze eigen zaal
veel jaren recht gesproken, vele malen
in menschelijke zwakheid mij vergist.
Maar nooit—hier zocht de oogen van zijn rechters
zijn vrije blik—heb ik bewust gebogen
onrecht tot recht: dit maakt mij stout, een woord
tot u uit innerlijken drang te spreken.”
Hij rees op, zijn gestalte strekte zich,
zijn vaal, ingezonken gelaat bezielde
de bloes van heiligen ijver; warmte trilde
door de diepere tonen van zijn stem,
toen hij riep „Rechters, ik bezweer u, rechters,
o buigt het recht niet krom.”

Toen ging hij kalmer
weer voort, hun toonend hoe gemeenschap vergt
om vast te staan, zede en recht, als de steenen
de kalk behoeven, te vormen een bouw;
hoe zoo zij, van wie op aardsche rechters
was geen beroep, nu 't recht krombogen, dit
zou zijn den bouw der maatschappij ontwrichten
zoodat geen mensch meer veilig wonen kon.
Rustig en zacht besloot hij: „ge weet wel
dat ik mijn leven niet terug wil winnen
als in een kansspel uit uw hand. Ik heb
mijn anker reeds gelicht, en merk den stroom
mij voeren naar de wijde wateren
der eeuwigheid. Maar gij blijft en het volk
van Eng'land blijft: voor u zelf pleit ik, en voor
dat volk. Moog God van uw hoofden afwenden
dit erge doen.” Toen zonk hij in zijn zetel
terug, en sloot d' oogen....

GRYNÆUS Leken de rechters
ontroerd?

KINGSTON Een mompelen ging tusschen hen

en ik ving enk'le woorden op die deden
opscheemren voor mijn hart een zweem van hoop.
„Wij kunnen niet”.... „er is geen grond”.... „het schuldig
sterft op de tong”.... maar mijnheer Southwell trad
naar voren, en ik zag op zijn gluipgezicht
een lachje van boosaardig triomfeeren
en voelde mij verstijven, want ik kende
hem voor een nijdaard, Morus slecht gezind.
Met effen stem vroeg hij het hof verlof
hun alsnog voor te stellen een getuige
die zelf gehoord had 't schennend woord ontvallen
aan Morus' lip. Ik geef mijn hoofd, Grynæus
zoo die getuigenis niet was te voren
bekonkeld tusschen hen....

82

GRYNÆUS 't Is zeer waarschijnlijk,
maar ik bid u, ga voort....

KINGSTON De getuige
werd vóórgebracht, een zek're Rich. Hij zwoer
waarheid te zeggen, en dischte op den rechters
dit dwaas verhaal. Hoe hij onlangs in opdracht
tot Morus ging, met Southwell en een klerk,
zijn kerker te doorzoeken naar geschriften;
en terwijl d' anderen zochten, vroeg hij
More tot een vraag verlof, te weten:
zoo 't parlement hem, Rich, tot koning maakte,
of More hem dan erkennen zou. En Morus
zeide van ja. Toen vroeg Rich verder, of
zoo het parlement hem tot paus verklaarde
More hem als paus erkennen zou. Maar Morus
antwoordde, vragend op zijn beurt, of zoo
het parlement God niet meer God verklaarde
te zijn, hij Rich, zich reek'nen zou gebonden
aan zoo'n besluit. En Rich „wel zeker niet,
geen parlement had macht dat te bepalen.”
Waarop More „evenmin, een wereldsch vorst te maken
tot hoofd der christenheid.”

GRYNÆUS En deze plumpe leugen
nam het hof aan als een bewijs van schuld!....
Niet te gelooven.... Wat antwoordde Morus?

KINGSTON Hij bracht den rechters in herinnering
hoe hij alree verklaard had, en 't bezworen,
nooit te hebben aan eenig mensch ontsloten
in deze zaak, de gronden van zijn hart,
en bad hen te bedenken, dat zoo hij
een man was, die met eeden speelde als waren 't
ballen, hij niet vóór hen zou staan, maar zeet'len
tusschen hen in „Immers slechts een eed scheidt mij
als u bekend is, van mijn ouden staat.”
Ik zag bij 't woord sommigen van de rechters
de oogen neerslaan, als beschaamd.
Toen, zich wendend naar waar Rich stond, sprak hij
verder, niet in toorn, maar gestreng van wezen:
„Ik heb eeden altijd gehouden heilig,
en daarom mijnheer Rich, bedroeft mij meer
uw meened nu, dan mijn bedreigde leven.
Ik ken u sinds de dagen van uw jeugd,
—wij woonden immers in hetzelfde kerspel—
als een lichtzinnig mensch, een erge speler,
en nimmer hield ik u voor eenen man
dien ik, of dien een ander zou verkiesen
tot zijn vertrouweling.”

83

WILLIAM Antwoordde Rich?

KINGSTON O neen, met een uitdagend lachje hoorde
hij 't streng-klinkend woord van uw vader aan,
en haalde, toen die zweeg, de schouders op
als vond hij zich te goed hem te weerspreken.

WILLIAM Verdorven hart, is in u alle schaamte
dan dood?

KINGSTON Schaamte? 'k wed, hij zal morgen pralen
met zijn meened als zijn verdienste.... Mompelt
men niet, dat hij eerstdaags geadeld wordt...

Maar gij verlangt verder te hooren.... Als merkte hij niet het ergelijk gebaar van den ellend'ling, wendde tot de rechters Morus zich weer, met vaste klare stem vragend, of dit hun toescheen geloofwaardig, dat hij, een oud man, in de school des levens geoefend in lange geslotenheid, zou hebben geopend 't geheime boek van zijn geweten, dat hij niemand toonde —ook niet den trouwste' en meest vertrouwden vriend— aan een nietswaardig mensch, dobb'laar en drinker, dien hij laag achtte en waartoe niets hem dreef. Hij bracht hun in herinnering, hoe de koning had uitgezonden tot hem, in zijn kerker, veelmalen, mannen van beproefd verstand, opdat hun schrandereheid hem zou ontlokken zijn welbewaard geheim—maar steeds vergeefs. „Houdt ge het dan voor mogelijk,” besloot hij, „dat waar zoovele goede schutters waren afgedeinsd, en hadde' alle 't doel gemist, zoo plomp een hand zou zijn bij d' eerste poging geslaagd?”—O vrienden ik had het wel willen uitschreeuwen, willen roepen tot de rechters: zie waarheid op dit voorhoofd zeet'len, hoor haar klank die hartgrondige stem doorgulden; en zie dan daarheen, naar dat driest gezicht, waar alle lage drifte' op achterlieten hun slijm'rig spoor.... Kunt ge in trouwe 't een getuigenis tegen het ander wegen? Maar ach, ik zweeg....

WILLIAM Wat had het ook gegeven!....
Sprak een der rechters nog aan de getuig'nis van Rich zijn twijfel uit?

85

KINGSTON Geen. Mijnheer Audley rees, zeggend dat nu uw vader de faam van den getuige aantastte, hij moest vragen Southwell, of die iets had gehoord....

WILLIAM Maar Southwell had gewis niets gehoord....

KINGSTON Southwell bezwoer zijn aandacht was hij zoo bij zijn taak geweest, dat niets tot hem drong van hun beider spreken. Maar snel rees Morus op, en weder klonken zijn strenge woorden door de dompe zaal: „Southwell, waarom bevekt gij uw geweten met valsch te zweren?"; en hij verhaalde hoe hij den leugenaar had gemerkt, begeerig happend naar 't woord, dat hem More zou verderven, gespannen luistren, en toen 't uitbleef, den schurk had gezien met een gebaar van wrevel zich afwenden, of hij 't niet kroppen kon.

WILLIAM Zei Southwell iets?

KINGSTON Hij veinsde niet te hooren, verdiept in zijn papieren, maar ik zag zijn gezicht vertrekken en zich verharderen tot een masker van haat.... Het was de beurt nu aan zijn slangenrede.... ik bid u, laat mij u bespare' en besparen mijzelf dat glinst'rend web van boosaardige leugens weer uit te spreiden.... 't walgt me....

WILLIAM Enkel dit:
waagde hij het, zich te beroepen op de Judas-getuig'nis van dien meineedge?

86

KINGSTON Hij waagde het. Schaamteloos was de wijze waarop hij uw vader hoonde, met woorden groen van venijn. Zie die spotter, sprak hij, staande bij hen die Rome felst bestookten weleer vooraan.... maar nu zijn koning, die twintig jaar lang met de room zijner gunsten hem heeft gevoed, zijn hulp behoeft, zie, nu verschuilt hij achter Rome en haar geboden

zijn verraderlijk hart....

WILLIAM Ellendeling!

GRYNÆUS Ik vreesde dit.... Antwoordde Morus nog op deze rede?

KINGSTON Hij verklaarde dat hij eerst na het oordeel spreken zou. De rechters trokken zich terug tot hunne beraadslaging.... een doffe zwaarte lag over de broeiing van den heeten noen waar vliegen droomerig doorgonsden.... soms hoorde men even een gedempt gefluister als was er tusschen ons een doode.... More had het gelaat in de handen verborgen en peinsde of bad.... Ik weet niet of het lang was dat wij wachtten.... de tijd bestond niet meer, niets bestond als een doffe knaging van onrust en benauwenis. Eindelijk hoorden wij schreden, de rechters keerden door de holle gangen terug. Stappen naderden, deuren sprongen open, en 'k las op de schuldbewuste gezichten hun eigen schande. Audley stelde de vraag, en zesmaal spitsten zich de droge lippen tot het gruwelijk onverzoenbaar woord dat toonloos zonk in de beklemde stilte: „schuldig—schuldig—schuldig—schuldig—schuldig—schuldig.”—Zes malen kromp mijn hart ineen. Ik zag naar uwen vader, waar hij zat: een licht van troosting, vrede en klaarheid straalde van dat ontspannen rustig-mild gelaat. Toen kwam het vonnis, en wij huiverden bij de klank van die vreeselijke woorden: „zal met gloeiende tangen eerst genepen dan 't hart hem worden uitgerukt,” maar toen volgde dat de koning in zijn genade het tot onthoofding had verzacht;—hoe licht getroost is toch de mensch in zijn ellende: wij voelden iets verruimd.

87

WILLIAM En vader?

KINGSTON Hij rees op, en met zachte heldere stem, als waren wij allen bijeen in vrede, begon hij te spreken, zeggend alleen zoolang met zwijgzaamheid te hebbe' omsloten zijn lip, uit vrees dat vervolging hem vinden mocht zwak, en klein van hart, want hij voelde 't in zich niet onvervaard gelijk de martelaren die getuigend uitlokken lijde' en gaan ten jubeldood, en 't scheen hem hoogmoed toe door eigen doen op zich te laden, wat hij tot het einde misschien niet standvastig zou dragen....

88

WILLIAM O vader, dat 's uw ootmoed'ge zin.... Ach, Kingston, wij vielen hem hard, omdat hij zijn vertrouwen weghield voor ons....

KINGSTON Na die bekentenis verklaarde hij met mannelijke woorden waarom hij niet kon zweeren, sprekend uit wat nu in Engeland alle rechtschappen harten denken, maar niemand zegt: hoe koning Hendrik de hervorming niet tot stand wil brengen om de kerk te rein'gen, maar uit belustheid op het goed der kerk, en hoe de geestelijken die hem steunen als hem beweegt begeerlijkheid—of vrees. Hier zweeg hij even, over zijn gezicht trok donk're schaduw toen hij voortvoer: „nu zullen de kloosters worden opgeheven, der armen wett'lijk erfdeel, hun geschonken tot de verlichting van hun lange nood, wordt hun ontgrist door gewelddaad'ge handen;

de borsten waaraan 't arme volk zich laafde
verdrogen: hoor ze krijten van den dorst."
Weer zweeg hij; zijn wezen versomberde
een nieuwe vlaag van aanstormende smart:
hij sidderde, zijn wijd-gesperde oogen
schenen achter de hoofden van de rechters
een ontzetting te zien; en haar bedreiging
beefde in 't schrille stijgen van zijn stem:
„ik zie de duizenden, die veilig leefden
op 't kloostergoed, worden door nieuwe heeren
verjaagd om plaats te maken voor de schapen;
ik zie 't reed'looze vee vreten de menschen,
ik zie de troepen hongerige zwervers
dolen over 't land;—ik zie de zweepen dalen
en weer opspringen in der beulen vuist,
en de galgen niet ophouden te dragen
hunner verschrikking vreemd-bengelende bloem":
en, als den hemel nemend tot getuige
hief hij de armen hoog „dat heet hervorming,
o monsterlijke, monsterlijke leugen,
hemeltergend onrecht, zaad van langen haat"....

89

WILLIAM O vader, vader, liefde tot de armen
dreef u in den dood....

GRYNÆUS Ja dat was het,
en ik merkte het niet....

KINGSTON Toen hij 't gemoed ontlast had
effende zich zijn weze' opnieuw tot vrede;
een klare zilvervlam brandde zijn stem.
Hij wist wel, zei hij, dat één steen niet stuiten
kan losgebroke stroom: hem overstelpen
de wateren. En hij, die schier alleen
zich stelde in den weg van 't vorstlijk willen
moest zoo worde' overstelpt en ondergaan.
Maar dat men onrecht niet kon keeren was
nooit rede om niet tegen onrecht te strijden:
„niet alle strijders kunnen zegen oogsten,
maar alle kunne', onrecht weerstaande, nader
brengen uw dag, gerechtigheid, op aard."
Hij zei dit zacht, als beschaamd voor de and'ren
die niet hadden weerstaan.
Maar ik voelde wereldsche eere, praal
van weidsche daden en wapenenluister
verbleeke' en zinken naast dit simpel woord,
zich stil ontvouwend als een zilv'rig bloeisel
hoog aan den stengel der recht-oppe daad.

90

WILLIAM Sprak hij nog meer?

KINGSTON Zijn rechters aanzierend met
een glimlach die zoet als olijventwijn
boven de bitterheid van dat uur zweefde
zei hij hun mild vaarwel. Hij bad hen, hem
te willen gedenken in hun gebeden
niet als den man dien zij daar vonnisten,
maar als den makker, wiens beeld vóór hen rees
uit heugnis van veel zacht-gesleten uren
die mensch binden aan mensch. Eens zouden zij
en hij weer samenkomen waar de draden
van hun verwarde willen zeker gingen
zich effenen tot glanzend vreugde-web.

WILLIAM Niet meer?

KINGSTON Ja toch: hij liet den koning weten
dat Morus, met dankbaar hart oude dagen
gedenkend, zonder wrok ging in den dood.
Dat was het laatste.

WILLIAM Hij heet een verrader!

KINGSTON En toen gaf mijnheer Audley mij bevel
om More terug te voeren naar den Tower
te lijden daar den dood als 't vonnis wou.
De rechters gingen heen....

91

WILLIAM Mijn arme Kingston,
moest gij dat zijn?

KINGSTON William, ik weet niet of
hemelsche boodschappers nog tot de menschen
dalen om hen te sterken met hun aêm.
Maar zoo 't geschiedt stond zulk een hemelling
vast, door ons ongezien, achter uw vader
hem toewuivend op blanke wiek genâ.
Want toen ik tot hem trad, en droefheid mij
zoo overmande, dat ik luid uitsnikte
of dit zou zijn de laatste dienst dien ik
ging aandoen den beminden man, de laatste
bloem die veeljarige plant van vriendschap dreef,
sloeg hij zijn arm vertroostend om mijn hals,
en lachte mij mild-bemoedigend toe.
„Kingston,” zei hij „wees welgemoed man, laat
uw hart zich niet bezwaren om uw last;
mij behaagt wèl dat gij me zult geleiden,
oude vriend, naar de poort der eeuwigheid.
Ik ga, zegenend onze goede aarde,
maar blijde dat het is mijn tijd te gaan,
want ik heb uitgestaan veel moeienissen”.
Toen omhelsde hij mij, en wie ons beide
daar zag, die had gezworen hem den trooster,
en mij, afwachtend smadelijken dood!

WILLIAM Wij zijn 't die troost behoeven, niet meer hij....

KINGSTON Ach, een afscheid is hem nog zwaar gevallen....

Vrouwe Margreet verhaalde u wis, hoe zij
opwachte zijn terugweg, en zich wierp
tusschen de mannen van de wacht? Ik wist niet
dat zulke kloekheid wonen kan in 't schuchter
gemoed van een teedere vrouw....

92

WILLIAM Margreet
heeft haars vaders wezen geërfd; ook zijne
groothartigheid.... wij alle steune' op haar....
ik kan niet denken wat mijn leven wezen
zou zonder dezen steun.... Zeg mij, Kingston
hoe was het mogelijk dat zij tot hem drong
ondanks de wacht, dat al die hellebarden
haar niet stuitten, een wapenlooze vrouw?
Was het verrassing? Weken z' uit erbarmen?
Zij zelf weet niets, zegt ze, als dat vaders aanschijn
riep tot haar, van ver, en zoo'n grooten drang
haar overmocht, om hem nog ééns te kussen
dat vrees en schuwheid van haar lieten, en zij
gezogen werd naar waar hij stond....

KINGSTON Ik kan
u dit alleen maar zeggen, William; wij
hoorden, toen wij onder den Tower landden
een stem die riep „vader,” en weer „vader.”
Zulk een angst van verlangen zwol daarin
dat allen stilhielden en het hoofd wendden,
naar dien roep als van een verschrikte vogel
die om zijn jongen krijt. Ik zag haar staan,
de armen voor zich uitgestrekt, en naast haar
uws vaders oude nar met het vroegwijze
kindergezicht, toen vreemdvertrokken grijnzend
in smartelijken lach. Ik hoorde hem
schreeuwen: „nu vrouwe,” en zag hem voorwaarts storten
tusschen de pieken, zij hem na. Maar even
verdween z' in wriemling van wapens en lijven,
toen zag ik haar weer, ijlings verder schietend
als tusschen gouden flikk'ringen een visch.
Zij dook op aan de zijde van uw vader
hing als een drenkeling hem om den hals....
Mijn oude oogen loopen weder over
bij de herinnering....

93

GRYNÆUS Meent ge dat Morus
blij was zijn lieveling nog eens te zien,
of viel 't hem zwaar?

KINGSTON Mij scheen 't dat vreugde en droefheid
streden in hem. Toen zij viel in zijn armen
zag ik een glans verhelfden zijn edel
ontvleescht gelaat, en een oneindig-teed'ren

blik uit zijn milde grijze oogen glijden
over haar zachtgebogen hoofd. Maar plots
doorschokte hem een siddering, hij klemde
de lippen saam, als een man die verbijt
een felle pijn. Toen schudde hij meewarig
het hoofd, en streelde haar en kuste haar
en maakte haar armen voorzichtig los
van om zijn hals. Hij hield haar van zich af
rondziende, als zocht hij wie haar weg kon voeren.
Maar toen zij voor de tweede maal zich klampte
aan hem, zacht-kreunend, zag ik op zijn voorhoofd
de druppels paarden van den bangen strijd
en aan zijn wimpers hingen zware tranen.
Even aarzelde hij, toen overbuigend
tot haar, fluisterde hij dicht aan haar oor
wat geen onzer verstond, maar met een schok
kwam z' overend, kuste hem en verdween
als zwolg de grond haar op.... Wij gingen verder.

94

WILLIAM Hij vroeg haar een belofte te gedenken
die zij hem eenmaal deed.... Haar grootste schat
is een verfrommeld briefje, in haast geschreven
dat hij haar deed zenden, vlak voor het end.
Hij roemt haar daarin zijn dappere kind
die hij nooit zóó als in het uur beminde
dat zij voor het laatst hem hing om den hals,
want hem behaagde boven maat als liefde
alle wereldsche bloôheid overwint.
Er komt over haar een wondere blijheid
als zij 't herleest....

KINGSTON Het heeft zoo moeten wezen,
maar waarom is voor 't hart een duist're zee....
Het ziet de vrucht niet blinken van zijn lijden,
en vruchtloos lijden van goeden en wijzen
onthutst het hart.

GRYNÆUS Misschien dat vruchten rijpen
die wij niet zien....

KINGSTON Zeg mij William, is 't waar
dat gij het vaderlijk erf moet verlaten?
Beval de koning 't waarlijk?

WILLIAM Hij beval 't.
Kingston, wij mogen niet meer wonen waar
zijn beeld oprijst uit de vertrouwde steenen
en alle dingen spreken met zijn stem.
De wraak der machtigen verslaat ons, maar
één troost houdt mij staande in het bitter zwerven
dat nu begint: ik wil het aardsche doen
van onzen heilige gaan nederschrijven
in een getrouw relaas: zoo zal zijn geest
voortleven, en de komende geslachten
ten voorbeeld zijn....

95

GRYNÆUS Maar zult ge ook vermogen
d' eigenste kern en klankkleur van dien geest
in woord te beelden? 'k voel in hem een wezen
dat ons allen ontgaat.

KINGSTON Ja, niemand onzer
doorziet hem gansch. Onze zielen begrijpen
van zijn ziel 't stuk, waar eigen kracht toe reikt;
zoo zult ook gij, mijn goede William, beelden
wat ge van hem verstaat.

GRYNÆUS Zijn eigen werken
beelden hem beter dan een onzer 't kan.

WILLIAM Kingston, ge weet, de koning gaf verlof
dat wij zijn arme romp begraven mogen....
zij noemen 't gunst.... Vrouwe Margreet verweent
haar oogen van verlangen, eens te koest'ren
nog, en te bedden zacht zijn wreedgeschonden hoofd.
Weet gij een weg, Kingston?

KINGSTON Mijn beste William,
ik heb daartoe geen macht. Kom: 'k hoor de hanen
de komst verkonden van den nieuwen dag.

Hoe leeg en kil rijst hij, hoe arm aan vreugde!
Ja, leven is somtijds een zware vracht.
God sterke u, William, en de uwen allen;
ge ziet mij spoedig weer.

WILLIAM Dank voor uw komen,
Kingston, en steun ons verder met uw trouw. (Kingston af.)
Kom keeren wij ook huiswaarts Simon: wis
waakt mijn Margreet, wachtend van mij te hooren
wat Kingston heeft verhaald.

(William en Grynæus af—Margreet en de nar komen van de
andere zijde op; de nar spiedt behoedzaam rond.)

DE NAR Vrouwe Margreet,
zet u hier, en wacht totdat ge zult hooren
driemaal herhaald, het krassen van een uil.
Kom dan en stel u rechts onder de poort
en houdt uw voorschoot op.... wij zullen slagen.
Wees niet vervaard: wie ons bevrienden houden
wacht op de brug....

MARGREET Goede nar, wees gerust.
Mijn hart bonst, maar niet in vervaardheid, enkel
van verlangen, en dat wordt dra gestild.
Ga, haast u: voor de tweede maal al kraaiden
de hanen en de nacht wordt dun. (de nar verdwijnt.)
Ik dank u
God, dat het liefste hoofd nog eens zal rusten
gelijk het deed zoo vaak, in dezen schoot.

EINDE

HISTORISCHE AANTEKENING OVER THOMAS MORE

Op het einde der 15de en het begin der 16de eeuw vonden in Engeland ingrijpende veranderingen plaats in het economische en sociale leven. De oude feudale verhoudingen raakten in verval, het voornaamste bestaansmiddel, de landbouw, werd gerevolutioneerd door het opkomen van een stand van vrije kapitalistische pachters en door den snellen overgang van graanbouw tot veeteelt, die voor den adel voordeelig was. Het vroegere feudale landbouw-bedrijf had behoefte gehad aan zooveel mogelijk arbeidskrachten, aan vele menschen op het land, het nieuwe kapitalistische bedrijf had behoefte aan zooveel mogelijk land en zoo min mogelijk menschen, aan het uitsparen van arbeidskrachten. De heeren stalen op groote schaal de gemeente-landerijen, verklaarden deze tot privaatzit en verdreven de boeren; in korten tijd verdwenen tienduizenden boerenbedrijven. Ten gevolge van deze geweldadige onteigening ontstond een talrijk overtollig proletariaat. Er was geen industrie in-opkomst, dus geen behoefte aan arbeidskrachten, er waren geen koloniën die dit proletariaat konden opzuigen, het vond geen ander bestaansmiddel dan bedelen of stelen. Een barbaarsch-streng wetgeving trachtte de landloopers uit te roeien door ze onmenschelijk streng te straffen; gedurende de regeering van Hendrik VIII werden 72.000 groote en kleine dieven ter dood gebracht. Maar door bloedwetten kon het vraagstuk der armoede als sociaal verschijnsel niet worden opgelost.

De algemeene nood gaf nieuw voedsel aan de oud-christelijke overlevering van gemeenschappelijk bezit der verbruiks-middelen, de kettersche communistische sekten der Lollarden en der Wederdoopers vonden vele aanhangers onder de arme klassen. Maar dit vage communisme geboren uit vertwijfeling over de ellende des levens, bevatte geen enkel element van maatschappelijken vooruitgang noch van aanpassing aan de maatschappelijke omstandigheden.

Slechts één man was er in Engeland, één enkele die te midden van de algemeene radeloosheid een uitweg zag. Die man was Thomas More. Zijn algemeene kennis op filosofisch, economisch en politiek gebied, zijn doorzicht in de behoeften en de hulpmiddelen van den tijd, zijn geniale intuïtie en zijn brandende begeerte de armen en verdrukten te helpen, hadden hem het spoor doen vinden van een nieuw communisme, van het gemeenschappelijk bezit der produktiemiddelen en de planmatige organisatie der produktie op nationale schaal.

More werd in 1478 geboren; hij studeerde in Oxford en werd daar een geestdriftig aanhanger van de „nieuwe richting” in de wetenschap: het humanisme (de studie der latijnsche en grieksche oudheid). Deze richting bestreed de misbruiken in de roomsche kerk, maar wilde vredige hervorming, geen scheuring. Nadat hij zijn studie voltooid had werd More advocaat en kreeg veel praktijk onder de Londensche kooplieden, de klasse die toen meer dan welke andere ook, den economischen vooruitgang belichaamde. Hierdoor verkreeg hij theoretische en praktische kennis op maatschappelijk gebied. In 1504 werd hij tot lid van het Parlement gekozen; daar kwam hij al spoedig in konflikt met de willekeur van den koning (Hendrik VII) en was genoodzaakt zich uit het openbare leven terug te trekken. Toen in 1507 Hendrik VIII, een kweekeling der humanisten, den troon beklom, scheen het of een nieuwe koers ging beginnen; More die in groot aanzien stond bij den jongen vorst, werd koninklijk ambtenaar en een man van invloed aan het hof.

In 1515 maakte hij als gevolmachtigde der kooplieden deel uit van een gezantschap dat naar Vlaanderen ging om te trachten een handelstraktaat tot stand te brengen. Daar schreef hij de Utopia, het werk dat zijn naam onsterfelijk zou

maken. Het bevat zoowel een doordringend-scherpe kritiek van de maatschappelijke misstanden zijner dagen als een uitvoerige beschrijving van den socialistischen heilstaat.

Van een hersenschim: vage hoop, of herinnering aan ver verleden, is het communisme in de Utopia voor de eerste maal tot een wetenschappelijke gedachte geworden, geboren uit doorzicht in de maatschappelijke behoeften en de maatschappelijke hulpmiddelen.

Eén hersenschimmig bestanddeel bevatte het communisme van More echter nog: hij zag geen ander middel het te verwezenlijken dan door het initiatief van een wijs en machtig vorst. Dit hersenschimmig bestanddeel, de verwachting namelijk dat de heerschende klassen (vorsten of kapitalisten) voor het socialisme gewonnen zouden kunnen worden en het verwezenlijken, kon eerst verdwijnen na het ontstaan van het moderne proletariaat, de klasse wier positie in het produktie-proces de socialistische inrichting der maatschappij voor haar maakt tot den eenigen weg ter ontkoming aan ellende en bestaans-onzekerheid.

Drie eeuwen lang volgden alle socialistische denkers de banen, waarin More hun was voorgegaan; toen eerst waren de tijden rijp voor een nieuwen grooten stap van het menscheijk denken, den stap van utopisch tot wetenschappelijk socialisme.

De Utopie had geen invloed op More's verhouding tot den koning. De tijdgenooten beschouwden het werk als de luimige vrucht van luimige uren, een fantastisch gedachtespel. Hij steeg al hooger in 's Konings gunst, werd minister en rijkskanselier. Maar zijn onbuigzaamheid van geweten en zijn liefde tot het volk moesten hem in konflikt brengen met het algemeene streven naar machtsuitbreiding van den vorst. Om een tegenwicht te vormen tegen de spaansche monarchie, wilde Hendrik zich verbinden met Frankrijk en een fransche prinses tot vrouw nemen. Maar daartoe moest hij zich van Catharina, de spaansche prinses waarmee hij gehuwd was, laten scheiden en de paus, die geheel in de macht van Spanje was geraakt, weigerde die scheiding te bekrachtigen. Toen besloot Hendrik met Rome te breken, hij verklaarde de engelsche kerk voor onafhankelijk en zichzelf tot haar hoofd. De geestelijkheid waagde het niet tegen deze „Hervorming” in verzet te komen, ook hoopte zij er voordeel van te halen. Hendrik onteigende kloosters en kerken op groote schaal. Spekulant en gunstelingen maakten zich meester van de kerkgoederen, uit wier inkomsten voorheen duizenden behoeftigen gespijzigt waren. Zoo stond de „Hervorming” van Hendrik in lijnrechte tegenstelling tot de behoeften van het volk.

More trachtte in den strijd tusschen paus en koning onzijdig te blijven, maar dit bleek op den duur niet mogelijk. Een jaar nadat de engelsche geestelijkheid Hendrik als hoofd der kerk van Engeland erkend had legde hij het ambt van rijkskanselier neer. De koning beschouwde deze daad als rebellie en hoogverraad; More werd in den Tower opgesloten en na een lange gevangenschap door de laffe rechters met hulp van een omgekocht getuige veroordeeld en den 6den Juli 1535 ter dood gebracht.

Er zijn verschenen van
HENRIËTTE ROLAND HOLST-VAN DER SCHALK

Sonnetten en verzen in terzinnen geschreven. Tweede druk 1913.

De Nieuwe Geboort. 1902. Derde druk 1913.

Opwaartsche wegen. 1907. Tweede druk 1914.

De vrouw in het woud. 1912. Tweede druk 1917.

Thomas More. 1912. Tweede druk 1916.

Het Feest der Gedachtenis. 1915.

In eene editie van f 1,25 ingenaaid en f 1,75 gebonden per deel.

Stempels van S. H. de Roos.

Verder verscheen

De Maatschappelijke Ontwikkeling en de Bevrijding der Vrouw.

Prijs f 0,85 ingenaaid.

Bij de Wereldbibliotheek zag het licht

De Opstandelingen. 1910.

Jean Jacques Rousseau, Een beeld van zijn leven en werken. 1912.

Opmerkingen van de bewerker

De tekst in dit bestand wordt weergegeven in de originele spelling. Leestekens zijn op verschillende plaatsen stilzwijgend verbeterd.

Enkele druk- of spelfouten in het origineel zijn als volgt gecorrigeerd:

Pag. 9: „steigend” vervangen door „stijgend” (stijgend uit de diepten van het geweten).

Pag. 13: „GRYNÆEUS” vervangen door „GRYNÆUS” (GRYNÆUS Maar hoe dwarsboomde uw vader).

Pag. 29: „tevenstrevend” vervangen door „tegenstrevend” (zijn eigen tegenstrevend hart).

Pag. 30: „buzuinen” vervangen door „bazuinen” (haar bazuinen stem).

Pag. 36: „aardsbisschoppelijk” vervangen door „aartsbisschoppelijk” (het aartsbisschoppelijk paleis).

Pag. 67: „MAGREET” vervangen door „MARGREET” (MARGREET O vader).

Pag. 68: „MAGREET” vervangen door „MARGREET” (MARGREET Ach vader).

Pag. 95: „klankleur” vervangen door „klankkleur” (d’ eigenste kern en klankkleur).

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK THOMAS MORE: EEN TREURSPEL IN VERZEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing

or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may

contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations

where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.